

Strategia rozwiązywania problemu bezdomności w Łodzi na lata 2023-2030¹

**Opracowanie: Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności
przy Prezydent Miasta Łodzi²**

Łódź, luty 2023

¹ Autorzy dokumentu promują używanie języka, który nie dyskryminuje ludzi ze względu na płeć, kolor skóry, wyznanie, orientację seksualną i z każdego innego powodu, odzwierciedla zasadę równości i pozwala uniknąć powielania negatywnych stereotypów.

² Zarządzenie Nr 6995/VIII/21 Prezydent Miasta Łodzi z dnia 13 kwietnia 2021 roku.

Opracowanie:

Zespół pod kierunkiem dr Małgorzaty Kostrzyńskiej – badaczki w Katedrze Pedagogiki Społecznej i Resocjalizacji na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego, w składzie:

Piotr Kowalski – p.o. dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi

Agnieszka Lewandowska – kierowniczka Oddziału ds. Rozwoju Społecznego w Biurze Rewitalizacji i Mieszkalnictwa Urzędu Miasta Łodzi

Monika Dolik – pełnomocniczka Prezydenta Miasta Łodzi ds. Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi, Biuro Aktywności Miejskiej Urzędu Miasta Łodzi

Paula Dominiak – specjalistka ds. rzecznictwa, Fundacja Habitat for Humanity Poland

Eliza Gaust – pełnomocniczka Prezydenta Miasta Łodzi ds. Równego Traktowania, Biuro Aktywności Miejskiej Urzędu Miasta Łodzi

Daria Heinzl - kierownik Punktu Pomocy Charytatywnej Caritas Archidiecezji Łódzkiej

Monika Kielanowicz – starszy administrator Schroniska dla bezdomnych kobiet MOPS w Łodzi

Aleksandra Knetel – wiceprezeska Fundacji Sarepta w Łodzi

Inga Kuźma – kierowniczka Centrum Innowacji Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego

Wioletta Józwiak – Majchrzak – zastępca dyrektora Domu Samotnej Matki im. S. Leszczyńskiej w Łodzi

Magdalena Perzyńska – psycholog, Regionalne Centrum Terapii Bezdomności, Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta – Koło Łódzkie

Kinga Plewińska – psychoterapeuta i terapeuta uzależnień, Klinika Wolmed, Poradnia Psychologiczno–Terapeutyczna dla Dzieci i Młodzieży

Katarzyna Przybylska – dyrektorka ds. rzecznictwa, Fundacja Habitat for Humanity Poland

Katarzyna Urbańska – główny specjalista Oddziału ds. Rozwoju Społecznego w Biurze Rewitalizacji i Mieszkalnictwa Urzędu Miasta Łodzi

Andrzej Wiśniewski – prezes Stowarzyszenia Samopomocowego Abakus w Łodzi

Joanna Zatylna – psycholog, opiekun w Schronisku dla bezdomnych kobiet, Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta – Koło Łódzkie

oraz osoby pozostające w kryzysie bezdomności, których głos jest niezwykle ważnym elementem pracy nad prawami i potrzebami tych osób;

a także pracownicy Urzędu Miasta Łodzi, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (w tym streetworkerzy), Zarządu Lokali Miejskich, pozostali członkowie Rady ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności, którzy służyli swoją wiedzą i doświadczeniem, aby wzbogacić niniejsze opracowanie.

Spis treści

Wstęp	4
1. Diagnoza problemu bezdomności w Łodzi	4
1.1. Sposób rozumienia bezdomności	4
1.2. Wyniki badania liczby osób doświadczających bezdomności i specyfika niektórych grup	5
1.3. Wyniki badania aktualnego stanu wsparcia mieszkaniowego osób doświadczających bezdomności na terenie Łodzi	10
2. Analiza SWOT	11
3. Cele	14
4. Działania	15
4.1. Centrum Usług Doraźnych	15
4.2. Program Najpierw Mieszkanie (NM)	17
4.3. Hostel	19
4.4. Program mieszkalnictwa wspomaganego	22
4.5. Społeczna Agencja Najmu (SAN)	24
4.6. Mieszkania z zasobu gminy	28
4.7. Rzecznik osób doświadczających bezdomności	29
4.8. Dział ds. bezdomności w strukturach MOPS	30
4.9. Streetworking i asystentura	30
5. Rezultaty	33
6. Perspektywy finansowania planowanych działań	46
7. Monitoring i ewaluacja	48
Bibliografia	49

Wstęp

Prezentowana Strategia rozwiązywania problemu bezdomności w Łodzi stanowi efekt prac Rady ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi od kwietnia 2021 roku. Stanowi rezultat kilku znaczących czynników. Pierwszym z nich są wieloletnie doświadczenia codziennej pracy z osobami doświadczającymi bezdomności oraz niejednokrotnie odczucie barier, jakie napotykali praktycy - profesjonaliści, na drodze mądrego wspierania osób przeżywających kryzys. Drugim czynnikiem współtworzącym niniejszy dokument są wiedza i otwartość urzędników, których wrażliwość pozwala poszukiwać rozwiązań, mających wyjść naprzeciw potrzebom drugiego człowieka. Trzeci czynnik stanowią prace naukowców, prowadzących wieloletnie badania zaangażowane, łączące badania rzeczywistości osób doświadczających bezdomności z działaniami na rzecz zmiany ich sytuacji życiowej. I wreszcie czynnik najważniejszy – głos osób doświadczających bezdomności – ekspertów od swojej sytuacji życiowej, na co dzień radzących sobie z życiem w kryzysie. Ta oddolna perspektywa, potrzeby i pomysły wyrażane przez osoby bezpośrednio dotknięte sytuacją trudną bądź na co dzień wspierające te osoby, stanowią podwaliny przygotowanej Strategii, sytuując ją mocno w świecie realnych problemów konkretnych osób jako odpowiedź na potrzeby i przeszkody jakie napotykają na drodze wychodzenia z bezdomności.

Zawarte w Strategii propozycje stanowią spójny, kompleksowy pomysł pozwalający na realne i trwałe wyjście z bezdomności zamiast mniej lub bardziej sprawnego zarządzania problemem. Zawarte w Strategii propozycje stanowią spójny, kompleksowy pomysł pozwalający na realne i trwałe wyjście z bezdomności zamiast mniej lub bardziej sprawnego zarządzania problemem. Proponowane w Strategii działania adresowane są do osób znajdujących się na różnych etapach wychodzenia z bezdomności i zakładają aktywne ich uczestnictwo w poszczególnych działaniach. Zakładamy bowiem, że najlepsze rezultaty przynoszą programy, które pobudzają do działania.

1. Diagnoza problemu bezdomności w Łodzi

1.1. Sposób rozumienia bezdomności

Prezentowana Strategia opiera się na Europejskiej Typologii Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS³, wychodzącej z założenia, że zapobieganie bezdomności oraz zapewnianie mieszkań osobom doświadczającym bezdomności wymaga zrozumienia procesów wchodzenia w bezdomność, a co za tym idzie – szerokiego pojmowania tego złożonego zjawiska. Typologia ta definiuje dom jako trzy domeny i wskazuje, że naruszenie którejkolwiek z nich oznacza bezdomność lub wykluczenie mieszkaniowe. Domeny tworzące pojęcie domu według typologii ETHOS to: domena fizyczna

³ Europejska Typologia Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS została wypracowana przez Europejską Federację Narodowych Organizacji Pracujących na rzecz Ludzi Bezdomnych FEANTSA (https://www.feantsa.org/download/pl___7386404743356865659.pdf).

(bezpieczeństwo fizyczne) – ochrona przed warunkami zewnętrznymi, ochrona dobytku; domena społeczna (bezpieczeństwo społeczne) – zapewnienie realizacji podstawowych potrzeb, zachowanie prywatności, wolność od przemocy, możliwość realizowania i czerpania satysfakcji z relacji społecznych; domena prawna (bezpieczeństwo prawne) – tytuł prawny do zajmowanego lokalu, ochrona prawna tego tytułu. Naruszenia tych domen sklasyfikowano w obrębie czterech kategorii koncepcyjnych (brak dachu nad głową, brak mieszkania, niezabezpieczone mieszkanie i nieodpowiednie mieszkanie), które następnie podzielono na 13 kategorii operacyjnych, w ramach, których z kolei wyróżniono szczególne sytuacje mieszkaniowe. Typologia ETHOS jest szeroka, obejmuje wiele obszarów wykluczenia. Jednocześnie całościowo opisuje bezdomność, pozwalając odpowiednio planować także działania profilaktyczne.

Prezentowany dokument odnosi się do wspomnianych powyżej dwóch pierwszych kategorii koncepcyjnych w ramach typologii ETHOS: **braku dachu nad głową** (kategorie operacyjne: ludzie mieszkający w przestrzeni publicznej, ludzie zakwaterowani interwencyjnie) oraz **braku mieszkania** (kategorie operacyjne: ludzie zakwaterowani w placówkach dla osób doświadczających bezdomności, ludzie zakwaterowani w ośrodkach dla uchodźców, ludzie mający opuścić instytucje, ludzie otrzymujący stałe długoterminowe wsparcie z tytułu bezdomności). Uznaje się te grupy jako te najbardziej narażone na dotkliwe skutki wykluczania społecznego z powodu bezdomności, którzy w pierwszej kolejności powinni zostać objęci pomocą.

1.2. Wyniki badania liczby osób doświadczających bezdomności i specyfika niektórych grup

Zgodnie z przeprowadzonym w 2019 roku ogólnopolskim badaniem liczby osób w kryzysie bezdomności, zleconym przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, w Polsce 30330 osób doświadcza bezdomności. Na terenie województwa łódzkiego zidentyfikowano 1788 osób, w tym 338 kobiet oraz 1450 mężczyzn. Osoby te przebywały w schroniskach (850 osób), noclegowniach (165 osób), ogrzewalniach (87 osób), schroniskach z usługami opiekuńczymi (28 osób), schroniskach dla samotnych kobiet i matek z dziećmi (78 osób) oraz w przestrzeni publicznej i miejscach niekonwencjonalnych, czyli na ulicach w pustostanach i ogródkach działkowych (351 osób). Dodatkowo zidentyfikowano łącznie 87 miejsc w mieszkaniach wspieranych i 203 w mieszkaniach chronionych. W samej Łodzi przebywa 891 osób doświadczających bezdomności, z czego 258 osób mieszka w przestrzeni publicznej (192 osoby na ulicach i klatkach schodowych oraz 66 osób w pustostanach, domkach na działkach, altanach działkowych). Pozostałe osoby przebywają w schroniskach (301 osób), noclegowniach (88 osób), ogrzewalniach (63 osoby), schroniskach z usługami opiekuńczymi (28 osób), schroniskach dla samotnych kobiet i matek z dziećmi (54 osoby).

Analiza badań przeprowadzonych w latach 2015, 2017 i 2019 wskazuje, że liczba osób w kryzysie bezdomności w Polsce zmniejszała się i wynosiła odpowiednio: 36,2 tysiące, 33,4

tysiące i 30,3 tysiące⁴. Jednocześnie w rzeczywistości są to liczby zaniżone, jedynie szacunkowe, ponieważ metodologia realizowanego badania zakłada realizację w jeden zimowy wieczór (podobnie w całym kraju), co utrudnia dotarcie do wszystkich osób przebywających w przestrzeni publicznej. Osoby na co dzień pracujące w obszarze bezdomności mówią nawet o dwu lub trzykrotnie wyższej liczbie, niż ta wynikająca z badania.

Na uwagę zasługuje specyfika doświadczania bezdomności przez młodych dorosłych oraz kobiety, w tym kobiety z dziećmi. Ich problemy często stają się niewidzialne, niedostrzegalne, umykają statystykom.

Specyfika bezdomności młodych dorosłych (18 – 25 r. ż.)

Wydaje się, że zjawisko bezdomności młodych jest zauważalne przez niewielką liczbę ekspertów i jest pomijane w głównych dokumentach (diagnozy, strategię, ustawy, rozporządzenia). Młode osoby doświadczające bezdomności są często „niewidoczne” dla systemu. Dla młodzieży i młodych dorosłych bezdomność to stan permanentnego braku poczucia bezpieczeństwa, co oznacza stres związany z brakiem miejsca na nocleg, jak i zagrożeniem zdrowia czy życia. Pod koniec 2020 roku w Polsce funkcjonowały 1273 instytucjonalne placówki pieczy zastępczej, z czego aż 1260 placówek opiekuńczo-wychowawczych. W instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywało łącznie 15 931 wychowanków. Liczby te pokazują, że pomimo prowadzonych w Polsce działań w obszarze deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej, w instytucjach nadal przebywa wielu wychowanków, którzy są szczególnie zagrożeni bezdomnością. Zagrożona młodzież najczęściej powiela styl życia swoich rodziców lub z negatywnym bagażem doświadczeń opuszcza dom rodzinny. Młodzi nie dostają wsparcia od rodziny, ale dokładnie wiedzą o możliwości pobierania świadczeń, o tym co można otrzymać i gdzie, co nie rozwija ich samodzielności i odpowiedzialności. Należałoby tworzyć projekty i utrzymać ciągłość finansową w procesie tworzenia rozwiązań ułatwiających usamodzielnienie i zapewnienie wsparcia w pierwszych miesiącach lub latach samodzielności (prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych treningowych, doradztwo zawodowe, wsparcie mieszkaniowe, wsparcie specjalistyczne: psychologiczne, psychiatryczne, terapia uzależnień, mentoring).

Specyfika bezdomności kobiet i dzieci

Szacuje się, że kobiety stanowią ok. 17% wśród osób w kryzysie bezdomności. W Łodzi oznacza to grupę ok. 170 kobiet w 2019 r., gdy przeprowadzono ostatnie badanie liczby osób w kryzysie bezdomności. W rzeczywistości z samych placówek rocznie korzysta znacznie ponad 200 pań, w tym kobiet z dziećmi (w Schronisku przy ul. Kwietniowej ok. 100 kobiet rocznie, w Schronisku przy ul. Gałczyńskiego ok. 100 kobiet rocznie, w Domu Samotnej Matki ok. 60 kobiet rocznie, w Stowarzyszeniu Abakus kilka kobiet rocznie, w Hostelku na Łęczyckiej

⁴ Kontrola działań wspierających i aktywizujących osoby doświadczające bezdomności, przeprowadzona przez Najwyższą Izbę Kontroli w 2019 roku, wskazuje, że nie sposób określić, w jakiej mierze stan taki jest efektem działań jednostek powołanych do realizacji zadań dotyczących bezdomności, a w jakiej wynika np. z przyczyn naturalnych (NIK, 2019).

obecnie 13 kobiet). Istnieje też grupa kobiet doświadczająca bezdomności ulicznej, która liczy prawdopodobnie co najmniej kilkadziesiąt osób. Trudna do określenia jest liczba kobiet, których bezdomność jest ukryta (mieszkają w hostelach, pomieszkują u rodzin i znajomych lub u innych osób w zamian za np. opiekę nad starszymi albo godzą się na przypadkowe związki, dzięki którym mają dach nad głową).

Kobiety doświadczają podwójnej stygmatyzacji, niebezpiecznych i agresywnych zachowań w przestrzeni publicznej, trudności z dostępem do środków higienicznych, przeżywają macierzyństwo w przestrzeni publicznej, czy placówce, w placówkach przychodzą na świat dzieci dotknięte bezdomnością od urodzenia. Ich potrzeby wymagają indywidualnego rozpoznania i adekwatnej odpowiedzi.

Bezdomność kobiet jest powiązana z bezdomnością ich dzieci. Ze schronienia i wsparcia Domu Samotnej Matki w Łodzi - rocznie korzysta 60 kobiet i 100 dzieci. Ciężarne bezdomne kobiety oczekują na narodziny swojego dziecka w ośrodku wsparcia dla bezdomnych.

Kobiety doświadczające bezdomności są w bardzo różnym wieku. Najczęściej są to albo kobiety młode, często samotne matki i/lub wychowanki pieczy zastępczej (ok. 70% wszystkich mieszanek DSM) albo kobiety w wieku okołomerytalnym, która to grupa w ostatnich latach wyraźnie się powiększa.

Matki z małoletnimi dziećmi są najczęściej w wieku od 18 do 35 lat. W ponad 50% to wychowanki różnych form pieczy zastępczej w tym coraz częściej rodzinnej. Brak odpowiedniego przygotowania do samodzielności, rzetelnego prowadzenia procesu usamodzielnienia oraz brak asystentury po otrzymaniu lokalu socjalnego powoduje zadłużenia oraz utratę prawa najmu, a w konsekwencji bezdomność.

Według raportu FEANTSA „Women Homelessness European Review” z marca 2021 - płeć w kontekście bezdomności odgrywa bardzo ważną rolę. Autorzy wskazują, że bezdomność matek automatycznie sprawia, że jej dziecko jest bezdomne. Raport wskazuje jako główną przyczynę bezdomności przemoc, podkreślając, iż ofiary przemocy są do czterech razy bardziej narażone na brak stabilności mieszkaniowej niż kobiety które nie miały doświadczeń z przemocą.

Brak stabilnego dostępu do mieszkania powoduje częste migracje (w obrębie miasta, kraju i poza kraj oraz między schroniskami), co zagraża prawidłowemu rozwojowi dziecka - brak stabilnych warunków wychowawczych, dostępu do nauki, leczenia, wsparcia, kontaktów rówieśniczych (dla przykładu podaje się matkę lat 25 z 2 córkami 3 i 4 lata, która w ciągu ostatnich 4 lat przeprowadzała się 13 razy, a w swoim życiu ponad 20 razy).

Kobiety doświadczające bezdomności różnią się od mężczyzn pod względem powodów bezdomności, radzenia sobie z nią oraz kosztów, które ponoszą.

Wśród najczęstszych przyczyn można wyróżnić następujące, przy czym nierzadko nakładają się one na siebie:

- przemoc w rodzinie, ucieczka przed sprawcą;
- problemy rodzinne;
- zły stan zdrowia, niepełnosprawność (często związane z zaburzeniami psychicznymi czy niepełnosprawnością intelektualną);
- opuszczenie pieczy zastępczej lub zakładu karnego - wykorzystanie finansowe przez krewnych, zadłużenia z tym związane, oddanie mieszkania dzieciom;
- wiek senioralny i brak wsparcia ze strony bliskich;
- niskie dochody (renta, niska emerytura, niski dochód pomniejszony o zajęcia komornicze), które uniemożliwiają wynajęcie mieszkania komercyjnie;
- uzależnienia, przy czym kobiety rzadziej niż mężczyźni borykają się z uzależnieniami.

Jednocześnie kobiety ponoszą wyjątkowo wysoką cenę bezdomności. Bardzo często są ofiarami przemocy, w tym seksualnej (jest to temat rzadko formalnie ujawniany czy zgłaszany, ale znany osobom bezpośrednio z nimi pracującym). Przemoc bywa przyczyną bezdomności, ale i jej skutkiem. Kobiety wchodzi w toksyczne związki, często z uzależnionymi partnerami. Same też mogą borykać się z uzależnieniami, są uzależnione emocjonalnie od swoich partnerów, pozostają w zaprzeczanym współuzależnieniu z partnerami nadużywającymi lub uzależnionymi od środków psychoaktywnych. Zachodzą w nieplanowane ciąży, zostają same z dziećmi bez możliwości ich utrzymania, zdarza się, że tracą prawa rodzicielskie lub decydują się na oddanie dziecka do adopcji.

Kobiety mają też pewne szczególne zasoby, dzięki którym skutecznie wychodzą z bezdomności, gdy otrzymają własny lokal (w ciągu ostatnich 30 lat do Schroniska dla bezdomnych kobiet przy ul. Kwietniowej spośród pań, które zawarły umowy na lokal z Zarządem Lokali Miejskich, straciła mieszkanie i wróciła do Schroniska tylko jedna osoba). Z kolei w DSM zdarzają się powroty, ale raczej z mieszkań wynajmowanych. Po otrzymaniu lokalu socjalnego nie zdarzył się powrót. Natomiast przydziałów lokali socjalnych rocznie jest od 1 do max. 5.

Wśród tych zasobów są m.in.:

- gotowość do korzystania z pomocy i wsparcia;
- umiejętność, choćby na podstawowym poziomie, prowadzenia gospodarstwa domowego (robienie zakupów, gotowanie, dbałość o porządek);
- umiejętność i chęć zadbania o siebie (korzystanie z opieki lekarskiej i badań, dbałość o higienę i wygląd);
- umiejętność nawiązywania relacji i cenie ich (pragnienie odnawiania relacji rodzinnych, troska o bliskich, szczególnie o dzieci i wnuki);
- chęć uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym (udział w wydarzeniach religijnych, wyborach, korzystanie z bibliotek, kin i teatrów).

Bezdomność jest realnym problemem, dotyka szerokiej grupy osób. Liczba osób w kryzysie bezdomności nie maleje. By pomoc była skuteczna, musi być mądra, przemyślana, zaplanowana, nie może opierać się tylko na doraźnych działaniach, lecz patrzeć długofalowo na kolejne etapy wychodzenia z bezdomności; usamodzielniać, a nie uczyć bezradności i utrwalać bezdomność, rozwiązywać, a nie zarządzać bezdomnością. Wszelkie działania wspierające, by były skuteczne, powinny towarzyszyć zapewnieniu osobie w kryzysie bezpiecznego schronienia, w godnych warunkach. Działania oparte na rozwiązaniach mieszkaniowych są bardziej skuteczne, co potwierdzają badania⁵ (Korliński i in., 2020). Stąd kompleksowy projekt Strategii oparty jest o system mieszkalnictwa. Ujawnia różnorodność ścieżek wychodzenia z bezdomności jako odpowiedź na różnorodność potrzeb osób jej doświadczających. Pozwala „wychwytywać” osoby potrzebujące wsparcia na różnych etapach ich bezdomności. Stopniowo przeprowadza osobę przez kolejne etapy dochodzenia do samodzielności, włączania społecznego. Zapewnienie osobom w kryzysie dostępu do mieszkań, czy choćby miejsca w kilkunastoosobowym hostelu, zapewniającym indywidualną pracę, nie powinno być przywilejem, na który trzeba sobie zasłużyć, ale niezbywalnym prawem każdego człowieka. Bezpieczny i godny dach nad głową ma być punktem wyjścia, rozpoczynającym proces zdrowienia – wychodzenia z bezdomności: działania w kierunku podjęcia pracy, zadbania o zdrowie, odnowienia kontaktu z rodziną, walki z uzależnieniem i wielu innych. Wszystko przy wsparciu specjalistów. Ale podstawą powinno być poczucie bezpieczeństwa, prywatności, które zapewnia własne mieszkanie, w sensie symbolicznym, nie tylko fizycznym, w postaci dachu nad głową. Taki kierunek wpisuje się w potrzebę deinstytucjonalizacji i wprowadza ją w życie - prowadzi do odchodzenia od wsparcia instytucjonalnego na rzecz wsparcia środowiskowego, w mieszkaniach, w społecznościach lokalnych. Wsparcie w postaci hostelu, choć wciąż stanowi wsparcie instytucjonalne, jest alternatywą wobec schronisk. Stawia na indywidualną pracę z mieszkańcem, niewielką liczbę mieszkańców w kryzysie bezdomności, większą aktywizację, poszanowanie prawa do decydowania o sobie i samostanowienia. Może stanowić etap przejściowy deinstytucjonalizacji⁶ (która jest procesem - nie będzie możliwości zabezpieczenia jednocześnie miejsc w mieszkaniach dla wszystkich osób w kryzysie), ale i być może etapem docelowym, bo nie wszyscy będą zdecydowani na zamieszkanie w mieszkaniach w społecznościach lokalnych.

Dostępne są publikacje oparte na badaniach naukowych, wskazujące na konkretny zysk ekonomiczny, uzyskany dzięki zastosowaniu modeli mieszkaniowych na drodze zmniejszania liczby osób w kryzysie bezdomności⁷.

⁵ Korliński P., Olech P., Wilczek J. (2020) *Usługi mieszkaniowe w pomocy osobom bezdomnym. Raport z badania ankietowego oraz wywiadów indywidualnych*, Ogólnopolska Federacja Rozwiązywania Problemu Bezdomności, Zabrze (<https://drive.google.com/file/d/11xEg3fWKZJ4GnnQbgXV17lkhON1t6u1/view?usp=sharing>).

⁶ Zgodnie z kryteriami dopuszczenia tworzenia placówek w kontekście deinstytucjonalizacji: (1) poszanowanie zasad indywidualizacji wsparcia, (2) zapewnienie osobom kontroli nad swoim życiem i decyzjami, które ich dotyczą, (3) pierwszeństwo indywidualnych potrzeb mieszkańców przed wymaganiami organizacyjnymi.

⁷ Jaskulski P. (2021) Raport z pierwszego etapu badania efektywności ekonomicznej metody najpierw mieszkanie. Projekt „Housing First – najpierw mieszkanie”, Ogólnopolska Federacja Rozwiązywania Problemu Bezdomności, Zabrze (<https://drive.google.com/file/d/1A1HHBMRkxKy8K5Ywd7JSasphIog2VET/view>).

Najpierw Mieszkanie w Polsce – dlaczego tak? (2016) (red.) Wygnańska J., Fundacja Ius Medicinæ, Warszawa (<https://www.czynajpierwmieszkanie.pl/content/uploads/2016/04/Najpierw-mieszkanie-w-Polsce-dlaczego-tak.pdf>).

Do kluczowych rekomendacji w tym obszarze należy zaliczyć:

- Pogłębioną diagnozę bezdomności.
- Zwiększenie zasobu mieszkaniowego dla osób doświadczających bezdomności (podstawowe prawo osób doświadczających bezdomności to prawo do wyjścia z bezdomności, dostęp do mieszkań dla wszystkich osób w kryzysie, liczba mieszkań zapewniająca odpowiedź na istniejące potrzeby, mieszkanie jako narzędzie, a nie cel czy nagroda).
- Zapewnienie osobom doświadczającym bezdomności możliwości decydowania o kształcie pomocy, wzmacniając samostanowienie, sprawczość, respektując potrzeby, nie narzucając wizji pomocy pomagającego, ale współtworząc ją. Osoba doświadczająca bezdomności jest ekspertem od swojej sytuacji.
- Organizowanie wsparcia w społeczności lokalnej, na drodze deinstytucjonalizacji, budując sieć wsparcia na rzecz konkretnej osoby, z której będzie mogła korzystać w zależności od potrzeb, ale też ją współtworzyć.
- Zapewnienie dostępu do szerokiego wachlarza wsparcia specjalistycznego.
- Wspieranie kadr ośrodków wsparcia w celu przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu oraz podnoszenia kwalifikacji i kompetencji.

1.3. Wyniki badania aktualnego stanu wsparcia mieszkaniowego osób doświadczających bezdomności na terenie Łodzi

Z przeprowadzonej analizy stanu obecnego wsparcia mieszkaniowego na terenie Łodzi (źródło: badanie własne Rady, stan na grudzień 2021 r. :) wynika, że w Łodzi działa 5 podmiotów (Stowarzyszenie Samopomocowe Abakus, Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta, Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych, Stowarzyszenie Młodzieży i Osób z Problemami Psychicznymi, Ich Rodzin i Przyjaciół „POMOST” oraz Międzynarodowe Stowarzyszenie Pomocy „Słyszę Serce”), które takie usługi oferują. Usługi te skupiają się na następujących formach wsparcia mieszkaniowego: mieszkania chronione⁸ oraz hostele dla kobiet i mężczyzn. Stowarzyszenia te prowadzą usługi mieszkaniowe dla następujących grup:

- mężczyzn i kobiet w kryzysie bezdomności,
- mężczyzn w kryzysie bezdomności, którzy po pobycie w schronisku deklarują gotowość dalszego etapu usamodzielniania w mieszkaniu treningowym,
- osób opuszczających zakłady karne, ośrodki terapii uzależnień od alkoholu,
- osób z różnymi niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi/niepełnosprawnością intelektualną/sprzężoną.

Osoba doświadczająca bezdomności może skorzystać ze wsparcia pod warunkiem dodatkowego posiadania wymienionych powyżej doświadczeń (pobytu w ośrodku leczenia

⁸ Ustawa o pomocy społecznej w art. 53 – „Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną”.

uzależnień, zakładzie karnym, zaburzenia psychicznego, czy niepełnosprawności). Ze wsparcia korzysta aktualnie około 127 osób⁹ (stan na grudzień 2021 r.)¹⁰. Finansowane są ze środków budżetu Miasta Łodzi, budżetu państwa oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. Zgodnie z przeprowadzonym badaniem¹¹, większość mieszkań, w których świadczone jest wymienione wsparcie jest własnością Miasta Łodzi (stanowią 65% wszystkich mieszkań przeznaczonych do walki z kryzysem bezdomności). Niecałe 30% ze wszystkich tych mieszkań należy do jednego ze stowarzyszeń, zaś jedno jest wynajmowane od prywatnego właściciela. Średnio, opłacenie pobytu jednej osoby w mieszkaniu treningowym/wspieranym lub hostelu wynosi 557,55 zł¹². miesięcznie.

Należy również pamiętać, że programy wspierania osób wychodzących z bezdomności nie tylko zapewniają dach nad głową osobie w kryzysie bezdomności, ale również oferują szereg usług wsparcia. Są to usługi o charakterze: indywidualnych i grupowych spotkań terapeutycznych, doradztwa zawodowego, prawnego, warsztatów psychologicznych oraz innych warsztatów podnoszących kompetencje zawodowe.

Dodatkowo warto wskazać wyniki badania aktualnego wsparcia mieszkaniowego młodych dorosłych. Dla tej grupy prowadzone są mieszkania chronione/treningowe dla łącznej liczby osób 27. Mieszkania są rozproszone w centrum miasta. Posiadają rozkład (od mieszkań ze wspólnym salonem, kuchnią, pomieszczeniem gospodarczym, po pojedyncze mieszkania w całości samodzielne). Przygotowywane są kolejne mieszkania. Łącznie dostępnych będzie 39 miejsc.

2. Analiza SWOT

Analiza SWOT wykonana na podstawie diagnozy sytuacji społecznej, dostępnych publikacji oraz wypracowanych przez członków Rady ds. Rozwiązywania problemów bezdomności w Łodzi wniosków i rekomendacji. Analiza została przygotowana w odniesieniu do zasobów zarówno miasta jak i potencjału łódzkich organizacji pozarządowych.

⁹ Nie ma możliwości podania dokładnej liczby osób korzystających z opisywanego wsparcia z racji rotacji, jaka wśród nich ma miejsce.

¹⁰ Źródło: badanie własne Rady ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności.

¹¹ Badanie dotyczyło rozpoznania wsparcia mieszkaniowego, oferowanego osobom doświadczającym bezdomności na terenie Łodzi. Prowadzące je podmioty zostały poproszone o wypełnienie narzędzia, zawierającego najważniejsze pytania, jak: rodzaj mieszkania, nazwa i opis projektu, koszty roczne, liczba osób korzystających, ścieżka ubiegania się i kryteria udziału w projekcie, forma wsparcia, forma własności lokalu, tytuł prawny do użytkowania lokalu, liczba miejsc w mieszkaniu, liczba osób użytkujących, powierzchnia, stan techniczny, wysokość opłat, wyposażenie, czy zakładany okres przebywania.

¹² To średni koszt pobytu jednej osoby w mieszkaniu treningowym/wspieranym wskazanym przez stowarzyszenie, policzony z sumy wszystkich nakładów finansowych poniesionych na utrzymanie mieszkań podzielonej przez liczbę osób korzystających z powyżej wskazanych programów.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- Rozpoczęcie procesu sieciowania instytucji i organizacji działających na rzecz osób w kryzysie bezdomności. - Zasób mieszkaniowy gminy możliwy do adaptacji na rzecz osób wychodzących z bezdomności (liczba mieszkań). - Upowszechnianie informacji o usługach kierowanych do osób doświadczających bezdomności (broшуra informacyjna). - Bogaty kapitał ludzki – osoby z doświadczeniem w pracy z osobami w kryzysie bezdomności. - Prowadzenie placówek z dostępnymi miejscami noclegowymi dla osób doświadczających bezdomności. - Powołanie Rady ds. rozwiązywania problemu bezdomności w Łodzi skupiającej przedstawicieli różnych środowisk. - Działalność Rzecznika ds. równego traktowania.	- Brak deinstytucjonalizacji w obszarze bezdomności. - Zły stan techniczny zasobu mieszkaniowego gminy. - Brak wystarczających środków finansowych na remont zasobu mieszkaniowego gminy. - Niewystarczająca liczba miejsc pomocowych zabezpieczająca potrzeby osób w kryzysie bezdomności, zwłaszcza w sezonie zimowym. - Brak wsparcia ze strony rodziny i środowiska. - Utrudniona możliwość podjęcia pracy zawodowej przez osoby bezdomne (m.in. brak adresu, zdezaktualizowane kwalifikacje zawodowe). - Brak lub niewielka motywacja do podjęcia swojej sytuacji. - Brak systemowych i kompleksowych rozwiązań ułatwiających usamodzielnienie i zapewnienie wsparcia, w szczególności dla młodych dorosłych i rodzin z dziećmi. - Brak rzecznika ds. osób doświadczających bezdomności.
SZANSE	ZAGROŻENIA
- Specjalizacja form wsparcia uwzględniająca różnorodne potrzeby osób bezdomnych na każdym poziomie ich autonomii życiowej. - Stworzenie systemu wczesnej interwencji w obszarze potrzeb mieszkaniowych. - Rosnąca integracja systemów wsparcia; pomocy społecznej i gospodarowania zasobem mieszkaniowym gminy w procesie wychodzenia z bezdomności. - Możliwość skorzystania z dofinansowania zewnętrznego i programów dedykowanych pomocy osobom doświadczającym bezdomności. - Możliwość czerpania wiedzy i dobrych praktyk w zakresie nowoczesnych metod i narzędzi pomocy osobom w kryzysie bezdomności.	- Rosnące zapotrzebowanie na specjalistyczne, całodobowe wsparcie osób w kryzysie bezdomności. - Rosnąca liczba osób pozostających w kryzysie bezdomności. - Duża liczba osób doświadczających bezdomności napływających z gmin innych niż Łódź. - Stereotypy dotyczące bezdomności, funkcjonujące wśród społeczeństwa i niektórych grup pracowników służb i instytucji. - Stygmatyzacja osób pozostających w kryzysie bezdomności. - Ubożenie społeczeństwa i pogarszanie się sytuacji materialnej. - Wzrost zadłużeń mieszkańców.

- Zwiększające się zainteresowanie rynku prywatnego w zakresie wsparcia finansowego remontu mieszkań z zasobu gminy na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.	

3. Cele

Zakładanym celem długoterminowym strategii jest rozwiązanie problemu bezdomności poprzez efektywne wsparcie w procesie wychodzenia z bezdomności osób jej doświadczających i przebywających na terenie Łodzi. Realizacja celu nastąpi w postaci wypracowania sprawnego i kompleksowego, zdeinstytucjonalizowanego systemu zapobiegania i rozwiązywania problemu bezdomności, obejmującego m.in.:

- zmianę paradygmatu wsparcia z zarządzania i interwencyjnego wspierania osób doświadczających bezdomności na rozwiązywanie problemu bezdomności, budowanie samodzielności osób doświadczających bezdomności oraz podkreślenie znaczenia mieszkań docelowych, nie tylko mieszkań o charakterze rotacyjnym;
- wsparcie dla osób dotkniętych kryzysem bezdomności oparte przede wszystkim na rozwiązaniach mieszkaniowych,
- stworzenie cyklicznych oraz stałych programów pomocy osobom zagrożonym i dotkniętym wykluczeniem mieszkaniowym,
- rozwój zasobu dostępnych cenowo mieszkań,
- wsparcie mieszkaniowe (treningowe, wspierane, w ramach programu Najpierw Mieszkanie).

Cele strategiczne:

1. Zapobieganie bezdomności poprzez rozbudowę kompleksowego systemu pomocy doraźnej i wczesnego i szybkiego reagowania.
2. Zaspokajanie, w sposób kompleksowy, podstawowych potrzeb, osób pozostających w kryzysie bezdomności, w tym potrzeb zdrowotnych i higienicznych.
3. Aktywizacja instytucji, organizacji pozarządowych oraz społeczności lokalnej w celu minimalizacji problemu marginalizacji i wykluczenia społecznego osób doświadczających bezdomności.
4. Wzmacnianie i poszerzanie współpracy pomiędzy organizacjami/instytucjami działającymi na rzecz osób w kryzysie bezdomności.
5. Stworzenie i zapewnienie ciągłości działania kompleksowej bazy pomocowej dla osób w kryzysie bezdomności (hostele, schroniska, pomoc socjalna i terapeutyczna).
6. Rozwój infrastruktury i oferty mieszkaniowej obejmującej m.in., mieszkania treningowe, wspomagane oraz mieszkania dostępne cenowo.
7. Opracowywanie i aktywne wdrażanie indywidualnych programów wyjścia z kryzysu bezdomności.
8. Reintegracja osób w kryzysie bezdomności ze środowiskiem.

9. Promowanie postaw obywatelskich i wolontariatu na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.
10. Wspieranie osób pozostających w kryzysie bezdomności w egzekwowaniu swoich praw jako pełnoprawnych członków społeczności.
11. Podejmowanie przedsięwzięć edukacyjnych i informacyjnych poświęconych tematyce bezdomności, zwiększenie oddziaływania medialnego na problematykę bezdomności w Łodzi.

Określone powyżej cele Strategii wpisują się bezpośrednio w Strategię rozwoju miasta Łodzi 2030+, w szczególności w Cel strategiczny I - Łódź silna i odporna (Obszary tematyczne: Bezpieczne Miasto, Miasto jakościowej edukacji, Miasto sprawnej administracji, Miasto wychodzące naprzeciw zmianom demograficznym, Miasto inteligentnej infrastruktury, Mechanizmy i instrumenty finansowo – prawne), Cel strategiczny II - Łódź ekonomicznego i społecznego rozwoju (Rewitalizacja 2.0, Rozwój Łódzkiego Obszaru Metropolitarnego), Cel strategiczny IV – Łódź zachwycająca (Miasto aktywności obywatelskiej) oraz Strategię Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, w szczególności w cele strategiczne: Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka (Cel operacyjny 1.2 Podnoszenie kapitału ludzkiego) oraz Obywatelskie społeczeństwo równych szans (Cele operacyjne: 2.1 Rozwój kapitału społecznego, 2.2 Poprawa stanu zdrowia mieszkańców, 2.3 Ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego).

Dodatkowo Strategia rozwiązywania problemu bezdomności w Łodzi na lata 2023-2030 wpisuje się w obowiązujące strategie sektorowe, zarówno miasta Łodzi, jak również województwa łódzkiego.

4. Działania

Poruszamy w Strategii dwie podstawowe sytuacje osób doświadczających bezdomności: przebywanie w przestrzeni publicznej oraz w placówkach (schroniska, hostele). Wszystkie osoby doświadczające kryzysu powinny mieć możliwość otrzymania wsparcia poprzez wskazane w strategii działania.

Zaproponowane działania wpisują się w sposób bezpośredni we wpisane powyżej cele (przygotowane szczegółowo w Części 5 Rezultaty).

4.1. Centrum Usług Doraźnych

Centrum Usług Doraźnych (CUD)¹³ będzie tzw. „single contact-point” (metoda jednego okienka). Zgłaszająca się osoba w kryzysie bezdomności w jednym miejscu otrzyma doraźną,

¹³ Por. Centrum Dziennego Wsparcia w: *Model Gminny Standard Wychodzenia z Bezdomności. Podręcznik* (2014) (red.) Stenka R., Olech P., Browarczyk Ł., Pomorskie Forum Na Rzecz Wychodzenia Bezdomności, Gdańsk 2014, s. 188-190.

kompleksową, niezbędną pomoc, w zakresie różnych obszarów, bez konieczności poszukiwania jej w różnych miejscach w Łodzi.

Usługi świadczone przez CUD zostaną ujęte w formę katalogu i będą każdorazowo dostosowywane do potrzeb konkretnej osoby. Przykładowe usługi w ramach kompleksowego wsparcia to m. in.:

- łaźnia,
- pralnia,
- magazyn z ubraniami,
- żywność/jadłodajnia,
- porady: prawnika, psychologa;
- wyrobienie dowodu, zrobienie zdjęcia;
- porady dot. aktywizacji zawodowej,
- pomoc medyczna,
- klubo-świetlica,
- doraźne miejsca noclegowe
- itp.

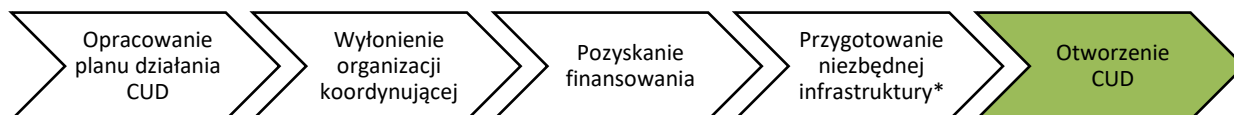
CUD zostanie zlokalizowany w miejscu zapewniającym łatwy dojazd z różnych części miasta.

Jednocześnie CUD będzie pełnił funkcję koordynatora systemu wsparcia osób doświadczających bezdomności. Będą funkcjonowały całodobowe stanowiska monitorowania dostępnych miejsc świadczenia usług, możliwości wsparcia interwencyjnego, koordynacji pomocy osobom w kryzysie bezdomności.

Zgodnie z założeniami deinstytucjonalizacji usług społecznych, CUD będzie świadczył usługi w społeczności lokalnej, korzystając ze wsparcia dostępnych w niej specjalistów. Oferta CUD będzie uzupełniona świadczeniem usług w środowisku osób w kryzysie bezdomności, w tym streetworkingu (a CUD będzie oferował zaplecze biurowe i bazę dla streetworkerów). Dzięki pracy streetworkerów, CUD będzie docierał do osób przebywających w przestrzeni publicznej, zachęcając i motywując do skorzystania z oferty CUD oraz oferowanych rozwiązań (przede wszystkim mieszkaniowych).

CUD będzie działał z poszanowaniem zasad indywidualizacji wsparcia, zapewniając osobom korzystającym ze wsparcia kontrolę nad własnym życiem i dotyczącymi ich decyzjami. CUD będzie kierował do programów mieszkaniowych lub innych opisanych w tym dokumencie dostępnych rozwiązań, specjalistów, którzy będą wspierać proces realnego wychodzenia z bezdomności.

Niezbędne kroki do wdrożenia Centrum Usług Doraźnych

* modernizacja lub zbudowanie budynku, wyposażenie, zabezpieczenie kadry i specjalistów, nawiązanie współpracy z pozostałymi elementami systemu wsparcia, proponowanymi w tym dokumencie.

Zaangażowane podmioty:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej,
- organizacja/organizacje pozarządowe - prowadzące i świadczące usługi, wraz z zatrudnianymi specjalistami,
- specjaliści ze społeczności lokalnej.

4.2. Program Najpierw Mieszkanie (NM)

Opiera się na założeniu, że mieszkanie jest prawem, a nie przywilejem każdego człowieka, w tym w kryzysie bezdomności także. Mieszkanie ma być punktem wyjścia, początkiem, od którego rozpoczynać się ma proces zdrowienia osoby, przy wsparciu specjalistów, adekwatnym do indywidualnego zapotrzebowania osoby. Co ważne, osoba otrzymuje mieszkanie nie na skutek wywiązywania się z kolejnych, stawianych przed nią celów w placówce, jak ma to miejsce w modelu drabinkowym. Tu mieszkanie nie stanowi „dobra”, na które trzeba sobie zasłużyć.

W ramach programu mieszkania powinny być rozproszone w mieście. Osoba objęta programem Najpierw Mieszkanie nie ma stawianych warunków dotyczących kierunków wsparcia np. podjęcia terapii, powrotu na rynek pracy, konieczności zachowania trzeźwości w mieszkaniu czy konieczności przyjmowania leków. Obowiązują ją natomiast zasady, których uczestnicy muszą przestrzegać: partycypowania w opłatach za mieszkanie, przestrzeganie zasad współżycia sąsiedzkiego, zakaz nocowania innych osób, czy przyjęcia minimum jednej tygodniowo wizyty członka zespołu wspierającego (Wygnańska, 2020). Wartościami, zgodnie z metodą Najpierw Mieszkanie, są: mieszkanie, decydowanie, zdrowienie, wspieranie, społeczność. W procesie zdrowienia osoba ma możliwość korzystania ze wsparcia zespołu specjalistów w zależności od indywidualnego zapotrzebowania.

Najpierw Mieszkanie stanowi innowacyjną metodę, odbiegającą od innych, tradycyjnych metod wspierania wychodzenia z bezdomności. Jednak doświadczenia z Europy (w szczególności Finlandii) oraz Stanów Zjednoczonych dowodzą jej skuteczności.

NM postrzegane jest tu w wymiarze systemowym jako element kompleksowego programu. Kierowany do grupy osób znajdujących się w najtrudniejszych sytuacjach życiowych. W ramach programu zapewniane jest wsparcie zespołu specjalistów oraz

możliwość korzystania z mieszkań zgodnie z wartościami NM. Wśród warunków udostępniania lokali są:

- umowa najmu (gwarantująca pobyt, z określonymi powodami ewentualnego wypowiedzenia umowy, np. brak opłacania pobytu, czy zakłócenie porządku społecznego poza lokalem;
- brak narzucania dodatkowych warunków, jak np. przyjmowanie pracownika socjalnego, przyjmowanie leków, podjęcie leczenia, czy unikanie przyjmowania substancji uzależniających,
- oddzielenie lokalu od wsparcia (jeśli uczestnik złamie warunki najmu, wsparcie jest świadczone dalej mimo nie przebywania osoby w lokalu; ma możliwość powrotu do lokalu po ponownym wyrażeniu chęci powrotu),
- regulowanie opłat za mieszkanie (zgodnie z metodą, opłaty nie mogą przekraczać 30% dochodu uczestnika; początkowo wiele osób jest zwolnionych z opłat do czasu ~~uzyskania~~ pozyskania pierwszych środków finansowych).

Niezbędne kroki do wdrożenia programu Najpierw Mieszkanie

*pozyskanie lokali mieszkalnych, rozproszonych, dostosowanie pustostanów, zabezpieczenie kadry i specjalistów, nawiązanie współpracy z pozostałymi elementami systemu¹⁴.

Zaangażowane podmioty:

- organizacja/współpraca dwóch lub kilku organizacji pozarządowych,
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej,

¹⁴ Wśród różnych możliwości pozyskiwania lokali warto rozważyć także współpracę z developerami. Rozwiązania, w ramach których developerzy przekazują zasoby mieszkaniowe gminom czy operatorom zasobu socjalnego uregulowane są już np. w Austrii, czy Francji. W Polsce istnieje jeden instrument, które mógłby wspierać realizację pomysłu w postaci rozliczenia lokalu za grunt. Wówczas gmina sprzedaje nieruchomości deweloperowi, a on może część ceny zapłacić przekazując mieszkania/lokale. Ma tu miejsce regulacja mówiąca o tym, że może to być w ramach tej inwestycji albo innej inwestycji tego dewelopera, ale to gmina to określa (nie ma ryzyka, że buduje w centrum, a przekaże mieszkania na peryferiach). Model ten wykorzystywany jest np. w Gdańsku (do 2016 roku w ten sposób trafiło do zasobów 836 lokali). Istnieje także inna możliwość: lex developer, zgodnie z którą gmina może wymagać od dewelopera przekazania części inwestycji na rzecz gminy. Jednak w aktualnym brzmieniu nie pozwala na wymaganie od dewelopera lokali mieszkalnych (można wymagać placówek edukacyjnych i infrastruktury). Opisywane rozwiązania, na systemową skalę, nazywane są prowizjami albo kontrybucjami społecznymi. Mówi o nich Fundacja Habitat for Humanity Poland, np. w rekomendacjach do Krajowej Polityki Miejskiej 2030 (całość rekomendacji dotyczących mieszkalnictwa wspomaganego i wsparcia osób doświadczających bezdomności w: Regulacja i wsparcie mieszkalnictwa wspomaganego (2022) (w:) Mieszkalnictwo i polityki społeczne: wyzwania i rozwiązania (<https://obserwatorium.miasta.pl/aktualizacja-kpm-wyzwania-i-rozwiazania/mieszkalnictwo-i-polityki-spoeczne-wyzwania-i-rozwiazania/>)).

- Miasto (nieruchomości oddane w użytkowanie).

4.3. Hostel

Projekt hostelu stanowi alternatywę dla osób przebywających w przestrzeni publicznej oraz alternatywę dla osób przebywających w schronisku.

Hostel ma być propozycją, która ma zapłacić lukę na rynku wspomagania osób w kryzysie bezdomności, które są gotowe na zrobienie kolejnego kroku w usamodzielnianiu się.

To przestrzeń dla osób podejmujących działania na rzecz zmiany swojej sytuacji życiowej, zakładające indywidualne wsparcie, towarzyszenie w procesie zmian, adekwatne do zapotrzebowania.

Profile hostelu i jego mieszkańcy

Projekt hostelu zakłada dwa profile działalności. Pierwszy skierowany jest do 20 osób w wieku aktywności zawodowej (do 60 r. ż., tzw. aktywni dorośli). Drugi skierowany jest do 20 osób od 18 do 26 r. ż. (tzw. młodzi dorośli). W przypadku obu profili zakłada wsparcie na drodze stabilizacji życiowej i poprawy jakości życia, dzięki zabezpieczeniu dachu nad głową przy wsparciu specjalistów.

Niewielka liczba mieszkańców ma zapewnić indywidualną pracę z każdym z nich i realne wsparcie, a także odpowiednie warunki socjalno-bytowe.

Każdy profil stanowi odrębną całość, bo praca z tymi grupami jest odmienna. Niejednokrotnie młodzi dorośli nie są ujmowani w statystykach, bo stronią od innych osób w bezdomności oraz od placówek świadczących im pomoc.

W przypadku profilu „aktywnych dorosłych”, ważniejszym od kryterium wieku jest kryterium aktywności (motywacji do zmiany i gotowości na nią). Wspólnie określone zostaną obszary, w których wymagana będzie aktywność mieszkańców (celem zweryfikowania chęci, gotowości i motywacji do realizowania działań w wyznaczonych obszarach).

W przypadku profilu „młodych dorosłych”, podkreśla się potrzebę skoncentrowania działań, nawiązania współpracy i spotkania z osobami, które na różnych etapach są zaangażowane w usamodzielnienie (np. osoby z pieczy zastępczej), w celu zaplanowania wspólnej ścieżki osób czekających na mieszkanie z zasobów gminy, albo wychodzących z pieczy, a jeszcze niegotowych do życia samodzielnego.

Hostel ma mieć charakter koedukacyjny (brak takich ośrodków na terenie Polski). Niejednokrotnie osoby w kryzysie nie decydują się na skorzystanie z pomocy placówki ze względu na obowiązek rozdzielania par. Z tego względu otwarte by były zarówno dla kobiet, mężczyzn, jak i rodzin z dziećmi.

Możliwy pobyt ze zwierzętami.

Osoba zgłaszająca chęć pobytu w hostelu powinna wykazywać samoobsługowość oraz gotowość do podjęcia i utrzymania pracy zawodowej. Po przyjęciu zostaną podjęte kroki w celu:

- uzyskania zaświadczenia od lekarza POZ o stanie zdrowia umożliwiającym pobyt w placówce;
- w przypadku potwierdzenia podczas wywiadu przy przyjęciu do placówki incydentów leczenia psychiatrycznego, uzyskania zaświadczenie od lekarza PZP (poradnia zdrowia psychicznego) o stanie zdrowia umożliwiającym pobyt.

Charakterystyka budynku i funkcjonowanie hostelu

Hostel powinien znajdować się w obszarze miasta – niekoniecznie centrum, jednak ze stosunkowo łatwym dojazdem (dobra komunikacja). Ma to na celu ułatwienie mobilności mieszkańcom hostelu zarówno podczas poszukiwania pracy, załatwiania spraw urzędowych, realizacji pracy, szkoleń, kontaktu z lekarzami, itp.

Na podstawie doświadczeń łódzkich organizacji pozarządowych ustalono, że budynek powinien być samodzielny lub w zabudowie szeregowej, ogrodzony, z monitorowanym wejściem, domofonem, od 15 do 20 pokoi, w których ma znaleźć schronienie 20 osób w ramach jednego profilu. Podobne wymagania posiada budynek dla drugiego profilu (może to być jeden, większy obiekt, jednak umożliwiający zachowanie odrębności obu grup mieszkańców (osobne piętra w budynku, osobne wejścia, etc.).

Pokoje dwuosobowe lub jednoosobowe. W hostelu ma znajdować się przynajmniej jedna w pełni wyposażona kuchnia, optymalne są 2 takie pomieszczenia, toalety w liczbie co najmniej 5, natrysk co najmniej 6. Potrzebne jest rozgraniczenie toalet oraz natrysków dla kobiet oraz mężczyzn. W hostelu zaplanowano pomieszczenie pralni z co najmniej 3 pralkami oraz suszarni. Z uwagi na charakter placówki niezbędne jest pomieszczenie dla kierownika placówki, pomieszczenie dla portiera, pomieszczenie dla wychowawców, pomieszczenia dla specjalistów do prowadzenia terapii, warsztatów, szkoleń itp. W hostelu przewidziano również podręczny magazyn art. spożywczych, chemicznych oraz odzieży, które będą wydawane na początek osobom, które nie będą mogły zabezpieczyć się w te artykuły ze środków własnych.

W hostelu, oprócz pokoi hotelowych, znajdowałyby się 2-3 mieszkania interwencyjne przeznaczone dla osób w szczególnie kryzysowych i nagłych sytuacjach. To krótkoterminowe miejsce pobytu przed uruchomieniem innych możliwości zakwaterowania, przeznaczone dla osób, które nie mogą przebywać w hostelu wg zasad ogólnych. Przyjęcie do mieszkania interwencyjnego następuje na podstawie decyzji kierownika placówki. Mieszkania te wymagałyby osobnego wejścia do budynku (przede wszystkim w kontekście rodzin z dziećmi), które umożliwiłoby mieszkańcom dysponującym mieszkaniem znajdującym się na parterze skorzystanie z bezpośredniego wyjścia na zewnątrz. W ten sposób dzieci unikną przebywania we wspólnych przestrzeniach hostelu.

Pobyt w placówce ma być odpłatny dla każdego mieszkańca, bez względu na osiągnięty dochód. W określonych przypadkach będzie możliwe częściowe lub całkowite zwolnienie z odpłatności na czas określony. Odpłatność ma być ustalana w oparciu o regulamin placówki.

Zaplanowano dwie ścieżki kierowania do placówki:

- za pośrednictwem: streetworkerów, pracowników socjalnych, przedstawicieli organizacji pozarządowych, ośrodków terapii odwykowej;
- samodzielne zgłoszenie się do placówki.

Działania aktywizacyjne i specjaliści

Działania aktywizacyjne mają mieć charakter otwarty. Warsztaty, szkolenia z różnych kompetencji społecznych i zawodowych, będące integralną częścią pobytu w hostelu. Obowiązek uczestniczenia w nich ma być powiązany z oceną współdziałania mieszkańca hostelu z pracownikami hostelu na rzecz poprawy swojej sytuacji. Odbywać się będą na terenie hostelu oraz poza nim.

Mieszkańcy hostelu będą zobowiązani do współpracy ze specjalistami, którzy podczas tworzenia planu pomocy okażą się niezbędni. Część specjalistów powinna być zatrudniona bezpośrednio w placówce (etat): kierownik, wychowawca, psycholog, terapeuta, trener umiejętności społecznych, portier. Niezbędna będzie także współpraca z pracownikiem socjalnym MOPS, w rejonie którego będzie znajdował się hostel. Dodatkowo specjaliści podejmujący regularną współpracę z mieszkańcami w wymiarze kilku godzin tygodniowo, pochodzący ze środowiska lokalnego: terapeuci zajęciowi, psychiatra, radca prawny, mediator, pośrednik w znalezieniu pracy i przekwalifikowaniu.

Mieszkańcy będą samodzielnie przygotowywać swój posiłek spośród produktów zapewnionych im przez hostel (nie wyklucza to możliwości zakupu ulubionych artykułów spożywczych przez samych mieszkańców). Istnieje także możliwość kierowania na posiłki do placówek: Bonifratrów, Caritas, PKPS, darmowe jadłodajnie (ewentualnie pomoc w postaci talonów).

Niezbędne kroki do wdrożenia hostelu

Zaangażowane podmioty:

- organizacja/współpraca dwóch lub kilku organizacji pozarządowych;
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej;

- Miasto (nieruchomość oddana w użytkowanie);
- specjaliści i wolontariusze.

4.4. Program mieszkalnictwa wspomaganego

Program mieszkalnictwa wspomaganego to zintegrowane wsparcie obejmujące usługi społeczne i mieszkaniowe (mieszkania wspomagane, mieszkania chronione, mieszkania treningowe, itp.) mające na celu wsparcie osób w procesie wychodzenia z bezdomności lub w niezależnym życiu. Dla części mieszkańców schronisk to ostatni etap na drodze do usamodzielnienia się. Działania realizowane przez Miasto Łódź w obszarze mieszkalnictwa wspomaganego, powinny być realizowane długofalowo przy współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Charakterystyka mieszkań

- Mieszkania 1 osobowe
- Mieszkania dla rodzin
- Mieszkania 3-4 osobowe w sytuacjach uzasadnionych potrzebami i wolą uczestników (każdy uczestnik powinien mieć możliwość zakwaterowania w pokoju jednoosobowym).

Wszystkie mieszkania samodzielne, posiadające kuchnię, łazienkę i toaletę.

Mieszkania mają pełnić wyłącznie funkcje mieszkalne, bez pomieszczenia biurowego bądź służbowego dla kadry prowadzącej projekt.

Charakterystyka mieszkańców

Osoby doświadczające bezdomności lub wykluczenia mieszkaniowego (grupa szersza niż zdefiniowane w ustawie o pomocy społecznej „osoby bezdomne”), w tym:

- Seniorzy, którzy są grupą wyjątkowo narażoną na wykluczenie mieszkaniowe;
- Osoby z niepełnosprawnościami, w tym z problemami zdrowia psychicznego;
- Usamodzielniająca się młodzież;
- Rodzice z dziećmi;
- Uchodźcy i cudzoziemcy.

Typy usług świadczonych w mieszkaniach:

- **trening lub wsparcie w usamodzielnieniu** (przejściowe - do 2 lat pobytu) dla osób zdolnych do pełnej samodzielności, ale potrzebujących wsparcia w procesie dochodzenia do niej. To czas pozyskiwania nowych kompetencji i uzyskania własnego mieszkania.
- **wsparcie w niezależnym funkcjonowaniu** (docelowe), bezterminowe dla osób, które na stałe potrzebują wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, gdyż nie osiągną pełnej samodzielności.

Czas wsparcia w mieszkaniu (z możliwością korzystania na czas nieokreślony) oraz zakres świadczonych usług będzie wynikał z indywidualnych potrzeb klienta.

W programie niezbędne jest określenie podstaw prawnych i tytułu prawnego do lokali oraz zasad panujących w mieszkaniach (pozyskanie odpowiednich mieszkań - kawalerki, małe mieszkania, także duże dla klientów wyrażających chęć wspólnego zamieszkania): lokale usytuowane w ogólnodostępnych budynkach mieszkalnych (1) lokale udostępnione przez podmioty publiczne, np. miasto, skarb państwa; (2) lokale z rynku prywatnego.

W ramach programu niezwykle istotne są kryteria rekrutacji osób do mieszkań.

Warunki zakwalifikowania się do projektu:

- stan zdrowia kandydata pozwala na samodzielne funkcjonowanie (usługi o charakterze treningowym);
- stan zdrowia kandydata pozwala na częściowo samodzielne funkcjonowanie (usługi wspierające w niezależnym funkcjonowaniu);
- posiadanie dochodu (praca, renta, emerytura, zasiłek), ze względu na częściową odpłatność za mieszkanie;
- postawa gotowości do zmian, motywacja do realizacji stawianych sobie celów.

Dodatkowo niezbędnym elementem jest wprowadzenie usług asystenta samodzielności - towarzyszenie osobom po opuszczeniu mieszkań treningowych. Zapewnienie im pomocy

w rozwiązywania trudności, z którymi będą się mierzyć. Motywowanie do podejmowania dalszych działań. Wsparcie i nauka radzenia sobie z niepowodzeniem i konstruktywnego reagowania na nie. Jednym z istotnych narzędzi będzie opracowywany wraz z zespołem specjalistów Indywidualny Plan Działania oraz dalsza regularna współpraca mieszkańców ze specjalistami, w zależności od ich potrzeb.

Niezbędne kroki do wdrożenia programu Mieszkalnictwa Wspomaganego

Zaangażowane podmioty:

- organizacja pozarządowa/współpraca kilku organizacji,
- Miasto (nieruchomość oddana w użytkowanie),
- specjaliści i wolontariusze.

4.5. Społeczna Agencja Najmu (SAN)

Społeczna Agencja Najmu (SAN) to nowe rozwiązanie z obszaru mieszkalnictwa i wsparcia społecznego mieszczące się w szerszej formule najmu społecznego¹⁵. SAN zostały wprowadzone do polskiego porządku prawnego w lipcu 2021 roku (Ustawa o społecznych formach rozwoju mieszkalnictwa¹⁶).

SAN jest rozwiązaniem, które może służyć wsparciu różnych odbiorców, co do zasady osób, które mają niezaspokojone potrzeby mieszkaniowe (w tym osób ubogich, niezamożnych, wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem, które mają trudności z zaspokojeniem potrzeb mieszkaniowych oraz potrzebują wsparcia w innych obszarach). Może to więc być rozwiązanie odpowiadające na potrzeby osób doświadczających bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego poprzez oferowanie mieszkania o obniżonym (w stosunku do rynkowego) czynszu. Co więcej, SAN może stanowić instrument zinstytucjonalizowanego świadczenia usług społecznych dla grup o szczególnych potrzebach – modelowo bowiem SAN świadczy zintegrowane wsparcie, obejmujące wynajem mieszkania i usługi społeczne.

¹⁵ Najem społeczny polega na pośrednictwie w wynajmie mieszkań między indywidualnymi właścicielami a osobami, których dochody lub sytuacja życiowa nie pozwalają na podjęcie najmu na zasadach rynkowych. Takim pośrednictwem zajmują się niezależne organizacje pozarządowe, takie jak fundacja Habitat for Humanity Poland, a od zeszłego roku również powiązane z gminami SAN-y (społeczne agencje najmu).

¹⁶ Ustawa z dn. 28.05.2021 r. o zmianie ustawy o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego oraz niektórych innych ustaw (<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20210001243/O/D20211243.pdf>).

SAN działa na podstawie umowy z gminą (może być prowadzony przez fundację, stowarzyszenie, spółdzielnię socjalną lub spółkę komunalną) jako pośrednik pomiędzy właścicielami mieszkań dzierżawiącymi mieszkania na rzecz SAN, a najemcami mieszkań wskazanymi przez gminę. Najemcy muszą spełniać kryteria określone w uchwale rady gminy. Gmina determinuje w uchwale rady gminy do kogo będzie skierowana oferta SAN. Dodatkowo, na zasadach ogólnych, SAN może świadczyć dodatkowe usługi na rzecz najemców, na przykład takie jak: doradztwo zawodowe, pomoc w wypełnieniu wniosku do urzędu czy wsparcie specjalistów. Usługi te są zróżnicowane i wynikają z potrzeb danego najemcy. Umożliwia to wielowymiarowe wspieranie osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem. Skuteczność zintegrowanego wsparcia świadczonego przez SAN została dowiedziona w ramach pilotażowego wdrożenia SAN¹⁷. Z badania pilotażowego wynikało, że najemcy objęci kompleksowym wsparciem, pomocą w zakresie rozwiązania problemów mieszkaniowych, jak i wsparciem usług społecznych, poprawili swoją sytuację na rynku pracy oraz dochody.

SAN stanowi elastyczne rozwiązanie, dające gminie dużą swobodę zarówno wyboru operatora, jak i doboru najemców, a także celów polityki gminnej, które będzie realizował. Jest to narzędzie sprzyjające integrowaniu wsparcia mieszkaniowego i społecznego, a także rozwiązywanie z zakresu mieszkalnictwa dostępnego cenowo.

SAN zostały już uznane na poziomie centralnym za instrument umożliwiający wsparcie osób doświadczających bezdomności. W „Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030”¹⁸ w działaniu 2.2 „Opracowanie i wdrożenie rozwiązań na rzecz przejścia ze wsparcia instytucjonalnego do wsparcia w formie mieszkaniowej” zaplanowano wdrażanie SAN w gminach. Strategia Rozwoju Usług Społecznych¹⁹ również w ramach polityki publicznej do roku 2030 wskazuje SAN jako jedno z rozwiązań z zakresu przejścia ze wsparcia instytucjonalnego do wsparcia w formie mieszkaniowej („*opracowanie i wdrożenie rozwiązań mieszkaniowych dla osób zagrożonych bezdomnością oraz wychodzących z kryzysu bezdomności, wymagających wsparcia w utrzymaniu mieszkania, w tym z udziałem Społecznych Agencji Najmu*”) (Adaptacja pustostanów na mieszkania dostępne, 2022: 44). Potwierdza to przydatność i celowość wykorzystania SAN dla wsparcia osób doświadczających bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego, a także deinstytucjonalizacji usług społecznych.

Należy jednak podkreślić, że wdrożenie SAN dedykowanego osobom doświadczającym bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego wymaga zapewnienia szerokich usług

¹⁷ por. Szarfenberg R., Szarfenberg A. (2020) Podsumowanie pilotażowego wdrożenia modelu Społecznej Agencji Najmu, Warszawa (https://habitat.pl/files/san/Habitat_Poland-wnioski_koncowe_pilotaz_SAN-Warszawa_02.2020.pdf).

¹⁸ Uchwała nr 105 Rady Ministrów z dnia 17 sierpnia 2021 r. w sprawie przyjęcia polityki publicznej pod nazwą „Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021–2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030” (<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20210000843/O/M20210843.pdf>).

¹⁹ Uchwała nr 135 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia polityki publicznej pod nazwą Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) (<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20220000767/O/M20220767.pdf>).

wspierających (w zależności od potrzeb najemcy, zakres wsparcia może być zbliżony do wsparcia świadczonego w programie Najpierw Mieszkanie). Dla wykorzystania modelu społecznych agencji najmu do wsparcia osób w kryzysie bezdomności konieczne jest:

- połączenie kompetencji podmiotu prowadzącego SAN i podmiotu prowadzącego usługi niezbędne dla osoby z wysokimi potrzebami pomocowymi (np. Najpierw Mieszkanie). Mogą to być dwa współpracujące podmioty lub jeden posiadający wszystkie niezbędne kompetencje;
- zapewnienie dofinansowania czynszu (z perspektywą dojścia do samodzielności finansowej, jeśli warunki psychofizyczne danego klienta na to pozwalają), zwłaszcza w przypadku SAN opartego na dzierżawie lokali z rynku prywatnego (co jest wręcz zalecane w warunkach ograniczonego zasobu gminnego oraz dla zapewnienia *mixu* lokatorskiego).

W ramach Strategii, SAN może być rozwiązaniem zarówno z obszaru zapobiegania bezdomności (niższy czynsz oraz dodatkowe wsparcie mogą być adekwatnym rozwiązaniem dla osób popadających w zadłużenie, które są zagrożone eksmisją; może to być również rozwiązanie chroniące usamodzielniającą się młodzież czy cudzoziemców i uchodźców przed kryzysem bezdomności), jak i dla wsparcia osób doświadczających bezdomności (przy zapewnieniu bardzo szerokich usług społecznych), a także dla osób usamodzielniających się.

W wykazie kosztów niezbędnych do uruchomienia tego działania przyjęto perspektywę pięcioletnią zgodną z zapisami ustawy. Założono również rozpoczęcie funkcjonowania SAN uruchamiając 20 mieszkań w 2023 roku, zwiększając systematycznie ich liczbę osiągając 300 mieszkań w roku 2028 roku.

Niezbędne kroki do wdrożenia SAN

Zdefiniowanie grupy osób uprawnionych do najmu lokali od SAN, opracowanie szczegółowej koncepcji działania SAN, określenie roli Miasta (różnych jednostek organizacyjnych, MOPS), zaplanowanie zasad współpracy Miasta z SAN,

Przyjęcie uchwały Rady Miasta w sprawie SAN (art. 22e ustawy z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego),

Zaangażowane podmioty:

- Miasto (nieruchomość oddana w użytkowanie),
- SAN (spółka komunalna lub organizacja pozarządowa),
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej,
- właściciele mieszkań.

4.6. Mieszkania z zasobu gminy

Niezbędne jest tworzenie rozwiązań mieszkaniowych, w których osoba doświadczająca kryzysu, przechodząc przez system wsparcia, w tym usamodzielniania w przypadku młodych dorosłych (system mieszkań treningowych i wspomaganych), dostaje szansę wejścia w najem komunalny (w sytuacji stałych wystarczających, dochodów i indywidualnej gotowości na samodzielność).

Decyzja o możliwości wynajmu mieszkania z zasobów mieszkaniowych gminy zależy od dochodów osoby oraz zdobytych punktów w ramach przyjętych kryteriów w Uchwale nr LXVII/1975/22 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 12 października 2022 r. w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Łodzi. Osoba chcąca zamieszkać w mieszkaniu z zasobu mieszkaniowego miasta będzie musiała złożyć wniosek na zasadach ogólnych. We wniosku oceniane będą kryteria dochodowe oraz zostanie nadana punktacja w odniesieniu do sytuacji w jakiej znajduje się dana osoba. Punkty będą przyznawane między innymi z tytułu: bezdomności w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej, przebywania w mieszkaniach chronionych, treningowych lub wspieranych, stopnia niepełnosprawności, przemocy w rodzinie, ukończenia 70 roku życia oraz sytuacji rodzinno-opiekuńczej. Osoby doświadczające bezdomności, które otrzymają wsparcie mieszkaniowe od gminy będą miały również możliwość skorzystania ze wsparcia w postaci usług społecznych (trening samodzielności) od specjalistów (NGO, MOPS). Usługi te winny być kontraktowane i finansowane przez Miasto.

Miasto Łódź zarządza prawie 3.500 budynkami mieszkalnymi, w większości zlokalizowanymi w centrum miasta. To prawie 40.000 mieszkań komunalnych. Z powodu braku wystarczających środków na remonty większość z nich wymaga modernizacji.

Łódź od 2016 roku wdraża Gminny Program Rewitalizacji. Obecnie w Programie są 93 podstawowe przedsięwzięcia różnego rodzaju – zarówno przedsięwzięcia, których realizatorem jest miasto Łódź, jak i podmioty zewnętrzne – gestorzy sieci lub deweloperzy, uczelnie wyższe, przedsiębiorcy. Charakter przedsięwzięć też jest zróżnicowany – mogą to być projekty typowo „miękkie” – społeczne lub „twarde” – gdzie wiodący jest element infrastrukturalny albo łączące oba te aspekty. Całkowitą wartość przedsięwzięć rewitalizacyjnych Programu szacuje się na ponad 4,6 mld. zł²⁰. Przykładowym efektem działań rewitalizacyjnych jest ulica Włókiennicza, na której, na przełomie 2022/2023 planuje się zakończenie rewitalizacji 12 kamienic i oddanie łącznie 217 komfortowych mieszkań komunalnych, 32 lokali dla przedsiębiorców, 1 mieszkania chronionego dla 5 osób z chorobami psychicznymi oraz 3 placówek pełniących funkcje społeczne.

Zaangażowane podmioty:

- Miasto (nieruchomość oddana w użytkowanie).

²⁰ Dane Biuro Rewitalizacji i Mieszkalnictwa Urzędu Miasta Łodzi, listopad 2022.

4.7. Rzecznik osób doświadczających bezdomności

Rzecznictwo jako występowanie w imieniu kogoś jest niezwykle istotnym elementem, szczególnie w grupie osób doświadczających bezdomności, która ze względu na rodzaj i złożoność wykluczenia ma mniejsze szanse do obrony swoich praw.

Rzecznik osób doświadczających bezdomności w Łodzi będzie zatem osobą odpowiedzialną za indywidualne i systemowe wsparcie procesu rozwiązywania problemu bezdomności²¹. W zakresie indywidualnym zajmowałaby się problemami konkretnych osób doświadczających bezdomności, zapewniając im wsparcie specjalistyczne ze strony odpowiednich podmiotów, przekierowując pomoc, sieciując odpowiednie podmioty na rzecz wsparcia konkretnej osoby. W zakresie pomocy systemowej zajmowałaby się koordynowaniem działań na rzecz osób doświadczających bezdomności w Łodzi, budowaniem sieci współpracy, przepływu informacji, edukacją, podnoszeniem świadomości społecznej, profilaktyką, monitorowaniem ustawodawstwa (zwłaszcza lokalnego) z zakresu tematyki osób doświadczających bezdomności i proponowaniem zmian systemowych, podejmowaniem współpracy z mediami w celu propagowania problematyki bezdomności.

Rolą rzecznika byłoby także zadbanie o diagnozę i monitorowanie bezdomności w Łodzi. Zakładałoby dobre rozpoznanie problemu bezdomności i odpowiednie planowanie wsparcia. Badania diagnostyczne miałyby objąć następujące obszary:

- określenie możliwie najbardziej precyzyjnej liczby osób doświadczających bezdomności, ale też charakteru badanej grupy, problemów, z jakimi się zмага, by tym samym lepiej dopasować działania wspierające;
- określenie skali wychodzenia z bezdomności, przeszkód i czynników wspierających, połączona z ewaluacją podejmowanych działań pomocowych, pozwalającą ocenić ich skuteczność;
- określenie dostępnego potencjału sieci wsparcia w postaci różnych podmiotów działających w obszarze bezdomności oraz świadczonych przez nie usług, a co za tym idzie – zbadania form współpracy i wypracowania przesłanek dla jej usprawniania;
- określenie dostępnych usług społecznych oraz aktualnych potrzeb (zarówno podmiotów świadczących usługi, jak i samych osób doświadczających bezdomności);
- systematyczne monitorowanie liczebności populacji osób bezdomnych i ich sytuacji.

Podejmowane badania powinny prowadzić do wypracowania modelu monitorowania sytuacji bezdomności na przestrzeni lat. Zakładają systematyczną analizę tendencji w badanym obszarze. Umożliwia to prognozowanie zjawiska bezdomności na najbliższą przyszłość.

²¹ Warto dodać, że istniejąca już funkcja Pełnomocnika ds. równego traktowania przy Prezydent Miasta Łodzi w swoim zakresie obowiązków posiada działania na rzecz równego traktowania różnych grup społecznych, w tym osób doświadczających bezdomności. Tym niemniej opisany w tym punkcie zakres zadań rzecznika osób doświadczających bezdomności jest na tyle szeroki i wykraczający poza działania na rzecz równego traktowania, że wymaga stworzenia odrębnej funkcji, umożliwiając kompleksowe działania w obszarze bezdomności.

Niezbędna jest także rzetelna diagnoza młodych dorosłych oraz kobiet i kobiet z dziećmi, czy rodzin doświadczających bezdomności.

Przedmiotem badania powinna być w szczególności: sytuacja rodzinna (środowiskowa), edukacyjna, zdrowotna, miejsca przebywania, przyczyny bezdomności, znajomość instytucji pomocowych i bariery w korzystaniu z nich, czynniki wspomagające i utrudniające wychodzenie z bezdomności.

Obok opisanego rzecznictwa warto podkreślić znaczenie samorzecznictwa. W procesy decyzyjne dotyczące sytuacji osób doświadczających bezdomności należy włączyć ich samych, którzy – będąc w roli eksperta – najlepiej wiedzą, czego potrzebują, z racji przeżywania opisywanych problemów na co dzień. Rola eksperta przez doświadczenie (expert by experience) to wzmocnienie głosu osób z doświadczeniem bezdomności, ich samostanowienia, samodecydowania, jednocześnie upełnomocnienie (empowerment) i uznanie konieczności definiowania i opisywania zjawiska z uwzględnieniem opinii osób posiadających jego bezpośrednie doświadczenie. Partycypacja poszerza rozumienie i pomaga trafniej planować rozwiązanie problemu oraz wzmacnia motywację i sprawczość osób, które go doświadczają.

4.8. Dział ds. bezdomności w strukturach MOPS

Zakłada się wyodrębnienie w strukturach MOPS działu/sekcji ds. bezdomności (2-3 pracowników socjalnych), którzy byliby wyspecjalizowani w obszarze bezdomności i przydzieleni do pracy stricte z osobami doświadczającymi bezdomności, bez względu na rejonizację. Działania działu i jej pracowników pozwoliłyby uniknąć trudności związanych z rejonizacją zwłaszcza w przypadku osób przebywających w przestrzeni publicznej, jak również umożliwiłyby wypracowanie konkretnych, specjalistycznych umiejętności i wiedzy w zakresie pracy z osobami doświadczającymi bezdomności.

4.9. Streetworking i asystentura

Streetworking

Strategia zakłada rozwijanie usług streetworkerskich, rozumianych jako:

- docieranie do środowiska osób doświadczających bezdomności i pozostających poza systemem pomocy instytucjonalnej i/lub przebywających w miejscach niemieszkalnych np. na ulicach, wiatach przystankowych, parkach, w altankach działkowych, pustostanach, kanałach ciepłowniczych, klatkach schodowych, dworcach i innych;
- usługa społeczna oparta o wspieranie osób doświadczających bezdomności w poprawie dobrostanu psychicznego, społecznego i bytowego przebiegająca na akceptowanych obustronnie zasadach, w jej tempie i w oparciu o wspólnie wypracowany plan;
- działanie realizowane w nurcie zawodowym, samopomocowym (realizowany przez osoby doświadczające bezdomności, tzw. ekspertów przez doświadczenie), mieszanym lub wolontarystyczny;

- działanie, które może być realizowane w trybie całorocznym, sezonowym bądź akcyjnym, bez względu na formę zatrudnienia i zaangażowania (etatową, zadaniową, wolontarystyczną)²².

Jednocześnie streetworkingiem nie są usługi środowiskowe takie jak: 1) usługi medyczne prowadzone wobec osób doświadczających bezdomności; 2) prowadzenie poradnictwa psychologicznego/psychiatrycznego w środowisku; 3) działania asystenckie prowadzone wobec osób doświadczających bezdomności; 4) doraźne patrole pracowników socjalnych ośrodków pomocy społecznej i /lub straży miejskiej i/lub policji; 5) inne inicjatywy oparte o wsparcie rzeczowe (np. dostarczanie do miejsc Niemieszkalnych i przestrzeni publicznej żywności, ubrania).

Jednocześnie każda usługa środowiskowa spośród wyżej wymienionych, jeśli towarzyszy streetworkingowi rozumianemu zgodnie z powyższym opisem, jest streetworkingiem.

To forma pracy pozwalająca dotrzeć ze wsparciem do osób poza systemem pomocy instytucjonalnej, w ich środowisku. Poprzez swoje zindywidualizowanie, ukierunkowanie na zasoby i potrzeby klienta, a także elastyczność i niezinstytucjonalizowanie, umożliwia pomaganie ludziom dotychczas izolowanym.

Streetworking jest także szczególnie istotną formą pracy z młodymi dorosłymi doświadczającymi bezdomności, przez co powinna na stałe wejść w zakres zadań zleczanych organizacjom pozarządowym przez Miasto. Streetworking jest metodą niezwykle skuteczną biorąc pod uwagę specyficzne zachowania i potrzeby, które prezentuje bezdomna młodzież. Ucieczki z domu na kilka dni, nieobecność w szkole oraz kontakt z alkoholem i narkotykami to często początek bezdomności młodych ludzi. Streetworkerzy przebywając w terenie są w stanie zidentyfikować miejsca pobytu młodzieży i nawiązać z nią bezpośredni kontakt, a następnie utworzyć relację, która oparta na zaufaniu spowoduje chęć skorzystania z oferowanej pomocy i wyjście z kryzysu bezdomności.

W Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Łodzi zatrudnionych jest aktualnie 6 streetworkerów na pełen etat. Pracują w granicach administracyjnych Miasta Łodzi, na jednego streetworkera przypada średnio 49km² terenu. Jeden streetworker pracuje średnio w 50 miejscach Niemieszkalnych, podlegających stałemu monitorowaniu. Niezbędne jest zwiększenie liczby zatrudnianych streetworkerów w celu zapewnienia profesjonalnego wsparcia wszystkim osobom potrzebującym

Asystent osoby doświadczającej bezdomności

Praca kierowana do osób doświadczających bezdomności, realizujących działania na rzecz zmiany swojego życia, przebywających w placówkach, mieszkaniach socjalnych,

²²Szerzej o definicji streetworkingu oraz różnicach między streetworkingiem a usługami środowiskowymi w: Kostrzyńska M., Olech P., Strączyński J., Suchenek-Maksiak K. (2022) *Raport z badania usług streetworkingu w Polsce*.

wynajmowanych i in. Praca z asystentem może też stanowić kolejny etap po pracy ze streetworkerem w przestrzeni publicznej. To praca nad samodzielnością, oparta na indywidualnym towarzyszeniu i wspieraniu osoby zmotywowanej do osiągnięcia samodzielności życiowej. Przebiega na zasadach wspólnie ustalonych, zmierzając do celu założonego przez osobę wspieraną, adekwatnie do zapotrzebowania. Asystent towarzyszy w rozwiązywaniu problemów codziennych, motywuje do działań mających poprawić jakość życia. Dla osób wymagających bliższego wsparcia w codziennych działaniach.

5. Rezultaty

Działanie	Cel	Wskaźnik	Trend Rosnący/malejący /stały	Trend/Uwagi
Centrum Usług Doraźnych	1. Zapobieganie bezdomności poprzez rozbudowę systemu pomocy doraźnej i wczesnego i szybkiego reagowania.	Liczba utworzonych CUD	→	Zakłada się stałe funkcjonowanie CUD przez co najmniej cały okres obowiązywania Strategii.
	2. Zaspokajanie, w sposób kompleksowy, podstawowych potrzeb osób w kryzysie bezdomności, w tym zdrowotnych i higienicznych.	Liczba osób korzystających z CUD	↗↘	Przewiduje się, że w ciągu pierwszych 10 lat po utworzeniu CUD liczba osób korzystających ze wsparcia będzie rosła – trend rosnący, natomiast w długim okresie (po uruchomieniu innych form wsparcia mieszkaniowego) zakłada się systematyczny spadek liczby osób pozostających w kryzysie bezdomności, a co za tym idzie wymagających objęcia wsparciem doraźnym - trend malejący.

	3. Stworzenie i zapewnienie ciągłości działania kompleksowej bazy pomocowej dla osób bezdomnych (hostele, schroniska, pomoc socjalna i terapeutyczna).	Liczba funkcjonujących CUD	→	Zakłada się stałe funkcjonowanie CUD przez co najmniej cały okres obowiązywania Strategii.
	4. Opracowywanie i aktywne wdrażanie indywidualnych programów wyjścia z kryzysu bezdomności.	Liczba opracowanych i wdrożonych indywidualnych programów wyjścia z kryzysu bezdomności.	↗↘	Przewiduje się, że w ciągu pierwszych 10 lat po utworzeniu CUD liczba osób korzystających ze wsparcia będzie rosła – trend rosnący, natomiast w długim okresie (po uruchomieniu innych form wsparcia mieszkaniowego) zakłada się systematyczny spadek liczby osób pozostających w kryzysie bezdomności, a co za tym idzie wymagających objęcia wsparciem doraźnym - trend malejący.
Program Najpierw Mieszkanie	1. Zapobieganie bezdomności poprzez rozbudowę kompleksowego systemu pomocy doraźnej i wczesnego i szybkiego reagowania.	Liczba utworzonych programów Najpierw Mieszkanie	→	Zakłada się stałe funkcjonowanie Programu Najpierw Mieszkanie przez co najmniej cały okres obowiązywania Strategii.

	2. Stworzenie i zapewnienie ciągłości działania kompleksowej bazy pomocowej dla osób doświadczających bezdomności (hostele, schroniska, pomoc socjalna i terapeutyczna).	Liczba utworzonych programów Najpierw Mieszkanie	→	Zakłada się stałe funkcjonowanie Programu Najpierw Mieszkanie przez co najmniej cały okres obowiązywania Strategii.
	3. Rozwój infrastruktury mieszkaniowej i pozyskiwanie dostępnych cenowo mieszkań.	Liczba mieszkań przeznaczonych na potrzeby programu Najpierw Mieszkanie	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, mieszkań przeznaczonych do Programu Najpierw Mieszkanie.
	4. Reintegracja osób w kryzysie bezdomności ze środowiskiem.	Liczba osób korzystających z programu Najpierw Mieszkanie	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, liczby osób korzystających z mieszkań w ramach Programu Najpierw Mieszkanie.
Hostel	1. Zapobieganie bezdomności poprzez rozbudowę kompleksowego systemu pomocy doraźnej i wczesnego i szybkiego reagowania.	Liczba utworzonych Hosteli	→	Zakłada się stałe funkcjonowanie Hostelu przez co najmniej cały okres obowiązywania Strategii.

	2. Stworzenie i zapewnienie ciągłości działania kompleksowej bazy pomocowej dla osób bezdomnych (hostele, schroniska, pomoc socjalna i terapeutyczna).	Liczba funkcjonujących Hosteli	→	Zakłada się stałe funkcjonowanie Hostelu przez co najmniej cały okres obowiązywania Strategii.
	3. Opracowywanie i aktywne wdrażanie indywidualnych programów wyjścia z kryzysu bezdomności.	Liczba opracowanych i wdrożonych indywidualnych programów wyjścia z kryzysu bezdomności.	↗↘	Przewiduje się, że w ciągu pierwszych 10 lat po utworzeniu Hostelu liczba osób korzystających ze wsparcia będzie rosła – trend rosnący, natomiast w długim okresie (po uruchomieniu innych form wsparcia mieszkaniowego) zakłada się systematyczny spadek liczby osób pozostających w kryzysie bezdomności, a co za tym idzie wymagających objęcia wsparciem - trend malejący.

	4. Reintegracja osób w kryzysie bezdomności ze środowiskiem	Liczba osób korzystających z Hostelu. Liczba osób, które w trakcie przebywania w Hostelu podniosła swoje kompetencje społeczne. Liczba osób, które w trakcie mieszkania w Hostelu włączone zostaną w istniejącą sieć wsparcia (ubezpieczenie, korzystanie z oferty pomocy MOPS i innych placówek).	↗↘	Przewiduje się, że w ciągu pierwszych 10 lat po utworzeniu Hostelu liczba osób korzystających ze wsparcia będzie rosła – trend rosnący, natomiast w długim okresie (po uruchomieniu innych form wsparcia mieszkaniowego) zakłada się systematyczny spadek liczby osób pozostających w kryzysie bezdomności, a co za tym idzie wymagających objęcia wsparciem - trend malejący.
Program mieszkalnictwa wspomaganego	1. Zapobieganie bezdomności poprzez rozbudowę kompleksowego systemu pomocy doraźnej i wczesnego i szybkiego reagowania.	Liczba utworzonych Programów mieszkalnictwa wspomaganego	→	Zakłada się stałe funkcjonowanie Programu mieszkalnictwa wspomaganego przez co najmniej cały okres obowiązywania Strategii.
	2. Stworzenie i zapewnienie ciągłości działania kompleksowej bazy pomocowej dla osób doświadczających bezdomności (hostele, schroniska, pomoc socjalna i terapeutyczna).	Liczba funkcjonujących Programów mieszkalnictwa wspomaganego	→	Zakłada się stałe funkcjonowanie Programu mieszkalnictwa wspomaganego przez co najmniej cały okres obowiązywania Strategii.

	3. Rozwój infrastruktury mieszkaniowej i pozyskiwanie dostępnych cenowo mieszkań.	Liczba pozyskanych, wyremontowanych i wyposażonych mieszkań	↗→	Przewiduje się, że w ciągu pierwszych 10 lat po uruchomieniu Programu liczba osób korzystających ze wsparcia będzie rosła – trend rosnący, natomiast w długim okresie czasu (po uruchomieniu innych form wsparcia mieszkaniowego oraz zmniejszenia liczby osób w kryzysie bezdomności) zakłada się stałą liczbę osób korzystających z Programu rotacyjnie.
	4. Reintegracja osób w kryzysie bezdomności ze środowiskiem.	Liczba osób korzystających rocznie z mieszkań wspomaganych Liczba osób, które w trakcie korzystania podniosła swoje kompetencje społeczne i umiejętności do prowadzenia samodzielnego życia	↗→	
Spółeczna Agencja Najmu	1. Zapobieganie bezdomności poprzez rozbudowę kompleksowego systemu pomocy doraźnej i wczesnego i szybkiego reagowania.	Liczba utworzonych SANów	→	Zakłada się stałe funkcjonowanie SAN przez co najmniej cały okres obowiązywania Strategii.
	2. Stworzenie i zapewnienie ciągłości działania kompleksowej bazy pomocowej dla osób doświadczających bezdomności (hostele, schroniska, pomoc socjalna i terapeutyczna).	Liczba funkcjonujących SANów	→	J.W

	3. Rozwój infrastruktury mieszkaniowej i pozyskiwanie dostępnych cenowo mieszkań.	Liczba mieszkań zarządzanych przez SAN	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, mieszkań zarządzanych przez SAN
	4. Reintegracja osób w kryzysie bezdomności ze środowiskiem.	Liczba osób korzystających ze wsparcia w ramach SAN	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, liczby osób korzystających z mieszkań zarządzanych przez SAN
Mieszkania z zasobu gminy	1. Rozwój infrastruktury mieszkaniowej i pozyskiwanie dostępnych cenowo mieszkań.	Liczba mieszkań z zasobu gminy przeznaczona na potrzeby osób wychodzących z bezdomności	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, liczby mieszkań z zasobu gminy przeznaczonych na potrzeby osób wychodzących z bezdomności.

	2. Reintegracja osób w kryzysie bezdomności ze środowiskiem.	Liczba osób korzystających z mieszkań z zasobu gminy.	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, liczby osób korzystających z mieszkań z zasobu gminy przeznaczonych na potrzeby osób wychodzących z bezdomności.
Rzecznictwo osób doświadczających bezdomności	1. Zapobieganie bezdomności poprzez rozbudowę kompleksowego systemu pomocy doraźnej i wczesnego i szybkiego reagowania.	Liczba powołanych Rzeczników zajmujących się tematyką osób w kryzysie bezdomności.	→	Zakłada się powołanie Rzecznika zajmującego się tematyką osób w kryzysie bezdomności.
	2. Aktywizacja instytucji, organizacji pozarządowych oraz społeczności lokalnej w celu minimalizacji problemu marginalizacji i wykluczenia społecznego osób doświadczających bezdomności.	Liczba podejmowanych przez Rzecznika działań aktywizujących instytucje, organizacje pozarządowe oraz społeczności lokalne w celu minimalizacji problemu marginalizacji i wykluczenia społecznego osób bezdomnych.	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, podejmowanych działań aktywizujących instytucje, organizacje pozarządowe oraz społeczności lokalne w celu minimalizacji problemu marginalizacji i wykluczenia społecznego osób bezdomnych.

	3. Wzmacnianie i poszerzanie współpracy pomiędzy organizacjami/institucjami działającymi na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.	Liczba podejmowanych przez Rzecznika działań wzmacniających i poszerzających współpracę pomiędzy organizacjami/institucjami działającymi na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, podejmowanych działań wzmacniających i poszerzających współpracę pomiędzy organizacjami/institucjami działającymi na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.
	4. Promowanie postaw obywatelskich i wolontariatu na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.	Liczba podejmowanych przez Rzecznika działań promujących postawy obywatelskie i wolontariat na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, podejmowanych działań promujących postawy obywatelskie i wolontariat na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.

	5. Wspieranie osób pozostających w kryzysie bezdomności w walce o swoje prawa jako pełnoprawnych członków społeczności.	Liczba osób w kryzysie bezdomności, które otrzymały wsparcie w walce o swoje prawa jako pełnoprawni członkowie społeczności.	↗	Przewiduje się, że w ciągu pierwszych 10 lat liczba osób w kryzysie bezdomności korzystających ze wsparcia Rzecznika będzie rosła – trend rosnący, natomiast w długim okresie (po uruchomieniu innych form wsparcia) zakłada się systematyczny spadek liczby osób pozostających w kryzysie bezdomności, a co za tym idzie wymagających objęcia wsparciem - trend malejący.
	6. Podejmowanie przedsięwzięć edukacyjnych i informacyjnych poświęconych tematyce bezdomności, zwiększenie oddziaływania medialnego na problematykę bezdomności w Łodzi.	Liczba podejmowanych przedsięwzięć edukacyjnych i informacyjnych poświęconych tematyce bezdomności i zwiększenie oddziaływania medialnego na problematykę bezdomności w Łodzi.	↗	Zakłada się stały wzrost podejmowanych przedsięwzięć edukacyjnych i informacyjnych poświęconych tematyce bezdomności i zwiększenie oddziaływania medialnego na problematykę bezdomności w Łodzi.

Dział ds. bezdomności w strukturach MOPS	7. Zapobieganie bezdomności poprzez rozbudowę kompleksowego systemu pomocy doraźnej i wczesnego i szybkiego reagowania.	Liczba powołanych działów ds. bezdomności w strukturach MOPS.	→	Zakłada się powołanie działu ds. bezdomności w strukturach MOPS.
	1. Aktywizacja instytucji, organizacji pozarządowych oraz społeczności lokalnej w celu minimalizacji problemu marginalizacji i wykluczenia społecznego osób doświadczających bezdomności.	Liczba podejmowanych przez dział ds. bezdomności w strukturach MOPS działań aktywizujących instytucje, organizacje pozarządowe oraz społeczności lokalne w celu minimalizacji problemu marginalizacji i wykluczenia społecznego osób bezdomnych.	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, podejmowanych przez dział ds. bezdomności w strukturach MOPS działań aktywizujących instytucje, organizacje pozarządowe oraz społeczności lokalne w celu minimalizacji problemu marginalizacji i wykluczenia społecznego osób bezdomnych.

	2. Wzmacnianie i poszerzanie współpracy pomiędzy organizacjami/institucjami działającymi na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.	Liczba podejmowanych przez dział ds. bezdomności w strukturach MOPS działań wzmacniających i poszerzających współpracę pomiędzy organizacjami/institucjami działającymi na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.	↗	Zakłada się stały, systematyczny przyrost, w stosunku do roku poprzedniego, podejmowanych przez dział ds. bezdomności w strukturach działań wzmacniających i poszerzających współpracę pomiędzy organizacjami/institucjami działającymi na rzecz osób pozostających w kryzysie bezdomności.
	3. Stworzenie i zapewnienie ciągłości działania kompleksowej bazy pomocowej dla osób doświadczających bezdomności (hostele, schroniska, pomoc socjalna i terapeutyczna).	Liczba funkcjonujących działów ds. bezdomności w strukturach MOPS.	→	Zakłada się ciągle i bieżące funkcjonowanie działu ds. bezdomności w strukturach MOPS.
Streetworking i asystentura	1. Stworzenie i zapewnienie ciągłości działania kompleksowej bazy pomocowej dla osób doświadczających bezdomności (hostele, schroniska, pomoc socjalna i terapeutyczna).	Liczba pracujących z osobami w kryzysie bezdomności streetworkerów i asystentów osób doświadczających bezdomności.	↗→	Przewiduje się, w ciągu pierwszych 10 lat, wzrost liczby streetworkerów i asystentów osób doświadczających bezdomności – trend rosnący, a następnie ich stała liczba działająca na rzecz osób w kryzysie bezdomności.

	2. Reintegracja osób w kryzysie bezdomności ze środowiskiem.	Liczba osób w kryzysie bezdomności objęta usługami streetworkingu i asystenturą.	↗→	Przewiduje się, że w ciągu pierwszych 10 lat liczba osób objęta usługami streetworkingu i asystenturą będzie rosła – trend rosnący, a następnie ich liczba będzie stała.

Źródło: opracowanie własne

6. Perspektywy finansowania planowanych działań

Opisane powyżej elementy budujące strategię będą dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami bądź osób o szczególnych potrzebach. Zostaną stworzone zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego, zapewniając dostępność i brak barier.

Źródła finansowania:

1. Środki własne gminy.
2. Środki prywatne.
3. Dotacje na realizację zadań zleconych z zakresu administracji rządowej.
4. Subwencje ogólne i dotacje celowe.
5. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.
6. Środki gwarantowane przez poszczególne Ministerstwa na rzecz organizacji pozarządowych.
7. Fundusze Unii Europejskiej, w szczególności Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027.

Niniejsza analiza kosztowa wdrożenia *Strategii rozwiązywania problemu bezdomności w Łodzi na lata 2023-2030* prezentuje finansowe skutki realizacji działań, których celem głównym jest zminimalizowanie problemu bezdomności w Łodzi. Przedstawiony poniżej katalog jest rozwinięciem i uzupełnieniem działań podejmowanych dotychczas przez Miasto Łódź przy czynnym współudziale partnerów społecznych. Jak pokazuje obecna sytuacja osób w kryzysie bezdomności dotychczasowe nakłady finansowe, ludzkie oraz rzeczowe uniemożliwiają w dostateczny sposób rozwiązać problemu bezdomności w Łodzi.

W każdym z poniższych dziewięciu działań corocznie ponoszone są nakłady finansowe z budżetu miasta oraz z pozyskanych środków zewnętrznych. Skala podejmowanych działań jest jednak niewystarczająca. Analiza bezdomności w Łodzi wskazała konieczność podjęcia dodatkowych działań oraz udowodniła, że tylko kompleksowe podejście do problemu spowoduje zmniejszenie nakładów finansowych w tym obszarze w długim okresie czasu.

Nowa perspektywa finansowa UE oraz środki krajowe otwierają nowe możliwości sfinansowania opisanych w *Strategii* działań przy zachowaniu finansowania z budżetu miasta na co najmniej dotychczasowym poziomie.

NR	NAZWA DZIAŁANIA	WARTOŚĆ DZIAŁANIA (PLN)	LATA REALIZACJI								REALIZATOR
			2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	
4.1	Centrum Usług Doraźnych	4.502.980.000	600.000	437.400	472.400	510.180	551.000	595.000	643.000	694.000	MOPS/NGO
4.2	Program „Najpierw Mieszkanie”	6.500.000.00	4.500.000	500.000	500.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	NGO
4.3	Hostel	2.884.000.00	600.000.00	256.000	276.000	298.000	323.000	349.000	376.000	406.000	MOPS/NGO
4.4	Program mieszkalnictwa wspomagane	3.200.000.00	400.000	400.000	400.000	400.000	400.000	400.000	400.000	400.000	MOPS/NGO
4.5	Społeczna Agencja Najmu	14.300.000	400.000	1.000.000	1.700.000	3.000.000	3.700.000	4.500.000	-	-	BRiM/MOPS/NGO
4.6	Mieszkania z zasobu gminy	5.898.000,00	300.000	324.000	350.000	378.000	409.000	442.000	478.000	517.000	ZLM/MOPS
4.7	Rzecznictwo osób doświadczających bezdomności	919.000.000	86.000	93.000	101.000	109.000	117.000	127.000	137.000	148.000	MOPS/BAM
4.8	Dział ds. bezdomności w strukturze MOPS	2.757.000.00	259.000	280.000	302.000	326.000	352.000	380.000	411.000	444.000	MOPS
4.9	Streetworking i asystentura	3.674.600	345.600	373.000	403.000	435.000	470.000	507.000	549.000	592.000	MOPS/NGO

7. Monitoring i ewaluacja

Proces monitorowania realizacji założeń Strategii Rozwiązywania Problemów Bezdomności w Łodzi stanowi podstawowy warunek jej należytego wdrożenia i osiągnięcia założonych pierwotnie celów. Sytuacja społeczna, nie tylko na szczeblu lokalnym, podlega dynamicznym zmianom związanym m.in. z migracją ludności, starzeniem się społeczeństwa czy konfliktami zbrojnymi. Strategia powinna być zatem narzędziem elastycznym, pozwalającym na szybką reakcję i dostosowanie polityki miasta do zmian zachodzących lokalnie, jak i na szerszym obszarze.

W związku z powyższym planowane jest coroczne sporządzanie sprawozdania z realizacji celów oraz kierunków działań, przedkładanego Prezydentowi Miasta Łodzi oraz Radzie Miejskiej. Organizacje odpowiedzialne za realizację zadań zaplanowanych w Strategii będą odpowiedzialne za przygotowanie corocznych raportów z ich realizacji (do 30 stycznia kolejnego roku z realizacji zadań w roku poprzednim). Na podstawie przygotowanych raportów Zespół Zarządzający Strategią Rozwiązywania Problemu Bezdomności w Łodzi przy MOPS (działający w ramach nowoutworzonego Działu ds. Bezdomności w strukturach MOPS) stworzy całościowe sprawozdanie dotyczące realizacji działań Strategii (do 30 marca kolejnego roku za rok poprzedni). Na podstawie sprawozdania Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przeprowadzi corocznie analizę i ocenę istniejących możliwości oraz ograniczeń wynikających z zachodzących zmian, tworząc rekomendacje usprawnienia zarządzania oraz dokonywania uzasadnionych zmian w zakresie wyznaczonych celów i kierunków działania. Wyniki analizy realizacji działań zawartych w Strategii będą także istotnym źródłem rekomendacji do corocznej opracowywanej i prezentowanej Radzie Miasta Łodzi planów działań pomocy społecznej, co stanowi podstawę planowania budżetu na rok kolejny.

Monitorowanie wdrażania założeń strategii odbywać się będzie w partnerstwie i przy udziale wszystkich interesariuszy: podmiotów realizujących działania ujęte w Strategii, Rady ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności jako podmiotu opiniującego i rekomendującego, Zespołu Zarządzającego Strategią w strukturach MOPS jako realizatora i dysponenta środków.

Sprawozdanie uwzględnić będzie określone w dokumencie wskaźniki wyznaczone dla osiągnięcia celów szczegółowych Strategii. Monitoring wdrażania Strategii odbywać się będzie w sposób ciągły, aby osiągnąć postawione w nim cele.

Bibliografia

Adaptacja pustostanów na mieszkania dostępne (2022 Habitat for Humanity Poland, Warszawa.

Europejska Typologia Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS została wypracowana przez Europejską Federację Narodowych Organizacji Pracujących na rzecz Ludzi Bezdomnych FEANTSA.

Gdański Program Mieszkalnictwa Społecznego (GPMS) Dla osób/rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym na lata 2016–2023 (2016) Gdańsk (<https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/20170285820/gdanski-program-mieszkalnictwa.pdf>).

Jaskulski P. (2021) Raport z pierwszego etapu badania efektywności ekonomicznej metody najpierw mieszkanie. Projekt „Housing First – najpierw mieszkanie”, Ogólnopolska Federacja Rozwiązywania Problemu Bezdomności, Zabrze (<https://drive.google.com/file/d/1A1HHBMRkxsKy8K5Ywd7JSasphlog2VET/view>).

Korliński P., Olech P., Wilczek J. (2020) *Usługi mieszkaniowe w pomocy osobom bezdomnym. Raport z badania ankietowego oraz wywiadów indywidualnych*, Ogólnopolska Federacja Rozwiązywania Problemu Bezdomności, Zabrze (<https://drive.google.com/file/d/11xEg3fWKZJ4GnnQbgXV17lkhoN1tI6u1/view?usp=sharing>).

Korliński P., Olech P., Wilczek J. (2020) *Usługi mieszkaniowe w pomocy osobom bezdomnym*, Zabrze [online:] <https://drive.google.com/file/d/11xEg3fWKZJ4GnnQbgXV17lkhoN1tI6u1/view> [dostęp: 11.04.2021].

Kostrzyńska M., Olech P., Strączyński J., Suchenek-Maksiak K. (2022) *Raport z badania usług streetworkingu w Polsce*, Ogólnopolska Federacja na rzecz Rozwiązywania Problemu Bezdomności, Zabrze.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych - Edycja 2019, [online:] <https://www.gov.pl/web/rodzina/wyniki-ogolnopolskiego-badania-liczby-osob-bezdomnych-edycja-2019> [dostęp: 11.04.2021].

Model Gminny Standard Wychodzenia z Bezdomności. Podręcznik (2014) (red.) Stenka R., Olech P., Browarczyk Ł., Pomorskie Forum Na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności, Gdańsk 2014, s. 188-190.

Najpierw Mieszkanie w Polsce – dlaczego tak? (2016) (red.) Wygnańska J., Fundacja Ius Medicinæ, Warszawa

<https://www.czynajpierwmieszkanie.pl/content/uploads/2016/04/Najpierw-mieszkanie-w-Polsce-dlaczego-tak.pdf>).

Najwyższa Izba Kontroli (2019), Informacja o wynikach kontroli Działania wspierające i aktywizujące osoby bezdomne, Delegatura w Rzeszowie, dostępne na <https://www.nik.gov.pl/plik/id,22486,vp,25161.pdf>

Najwyższa Izba Kontroli, *Informacja o wynikach kontroli: Działania wspierające i aktywizujące osoby bezdomne*, LRZ.430.003.2019, nr ewid. 155/2019/P/18/096/LRZ, [online:] <https://www.nik.gov.pl/plik/id,22486,vp,25161.pdf> [dostęp: 11.04.2021].

Regulacja i wsparcie mieszkalnictwa wspomaganego (2022) (w:) Mieszkalnictwo i polityki społeczne: wyzwania i rozwiązania (<https://obserwatorium.miasta.pl/aktualizacja-kpm-wyzwania-i-rozwiazania/mieszkalnictwo-i-polityki-spoeczne-wyzwania-i-rozwiazania/>).

Szarfenberg R., Szarfenberg A. (2020) Podsumowanie pilotażowego wdrożenia modelu Społecznej Agencji Najmu, Warszawa (https://habitat.pl/files/san/Habitat_Polandwnioski_koncowe_pilotaz_SAN-Warszawa_02.2020.pdf).

Uchwała nr 105 Rady Ministrów z dnia 17 sierpnia 2021 r. w sprawie przyjęcia polityki publicznej pod nazwą „Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021–2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030” (<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20210000843/O/M20210843.pdf>).

Uchwała nr 135 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia polityki publicznej pod nazwą Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) (<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20220000767/O/M20220767.pdf>).

Ustawa o pomocy społecznej z roku 2004 (Dz. U. z 2020 r. poz. 1876 i 2369 oraz z 2021 r. poz. 794 i 803).

Ustawa z dn. 28.05.2021 r. o zmianie ustawy o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego oraz niektórych innych ustaw (<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20210001243/O/D20211243.pdf>).

Wygnańska J. (2020) Model wstępny „Najpierw Mieszkanie”, Fundacja Najpierw Mieszkanie Polska [online:] <https://najpierwmieszkanie.org.pl/publikacje/plik/b56a5f37-4d51-46d9-a9d4-a306932ff345/>

Zarządzenie Nr 6995/VIII/21 Prezydent Miasta Łodzi z dnia 13 kwietnia 2021 roku.